

Filatelistengroep

HET BALTISCHE GEBIED

Filatelistengroep 'Het Baltische Gebied'

Lidmaatschap

Digitaal € 20,00 per jaar.
Nederland € 30,00 per jaar.
Buitenland € 35,00 per jaar.

Voorzitter

R.W. van Wijnen
Karthuizerstraat 31
6824 KA Arnhem
tel. 026 3513484
voorzitter@hetbaltischegebied.nl

Penningmeester/Secretaris ledenadministratie

H.W.A. Pijpers
Nederlandlaan 42
2711 JA Zoetermeer
tel. 06 53171208
secretaris@hetbaltischegebied.nl
penningmeester@hetbaltischegebied.nl

Opmaak/redactie 'Het Baltische Gebied'

J. Kaptein
Reigerskamp 705
3607 JP Maarssen
tel. 0346 574418
redactie@hetbaltischegebied.nl

Beheerder bibliotheek

O. Petri
Brugakker 3640
3704 LP Zeist
Tel. 030 6950735
bibliotheek@hetbaltischegebied.nl

Erelid

A.C. de Bruin

Bankgegevens

IBAN: NL95INGB0003243251
BIC: INGBNL2A
"Het Baltische Gebied"
te Zoetermeer

HBG op Internet

www.hetbaltischegebied.nl

INHOUDSOPGAVE

- 2 **Beste mensen...**
Ruud van Wijnen
- 3 **Verslag 64^e bijeenkomst 22 maart 2014**
Olav Petri
- 4 **Een pantser trein en een pantserauto in het kader van de
Estse Onafhankelijkheidsoorlog 1918-1920**
Olav Petri
- 11 **De Aušros Vartai**
Jan Kaptein
- 16 **Gevangeniscensuur in Letland**
Ruud van Wijnen
- 24 **Plaatsen spelen verstoppertje : Rakvere**
Sijtze Reurich
- 28 **Post uit Liepāja, Libau, Либава 1**
Jan Kaptein
- 43 **Terugkomen op ... Tartu**
Sijtze Reurich
- 44 **De Duitse "Treuhandverwaltung" in Estland,
1939-1941 (1941)**
Thomas Löbbbering
- 51 **Uit een partij krijgsgevangenenpost**
Sijtze Reurich
- 52 **Voor u gelezen**
Joop van Heeswijk, Jan Kaptein, Olav Petri, Ruud van Wijnen

Bijeenkomst: 27 september 2014 in Geldermalsen

Bij de voorplaat:

Een mooi poststuk uit Liepāja, Libau, Либава. Meer hierover in het artikel van Jan Kaptein.

Ruud van Wijnen

4 – 0, vier – nul. Dit is niet de eindstand van een voetbalwedstrijd tijdens het afgelopen WK in Brazilië. Het is wel de score van mijn zomerse ansichtkaartenbalans: hoeveel kaarten gestuurd en hoeveel kaarten ontvangen. Een mager resultaat, er waren betere tijden. 20 - 20 was zo'n vijftien jaar geleden een regelmatig gemiddelde en omdat ik als schoolmeester altijd door een aantal kinderen werd verblijd met een kleurige kaart was de eindstand altijd in mijn voordeel, 15 – 25 bijvoorbeeld.

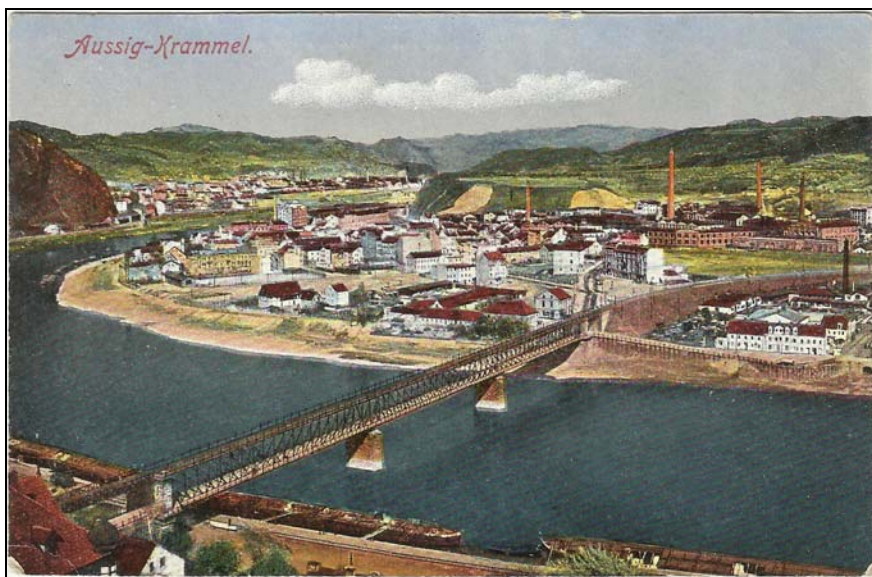
Zelf stuurde ik dit jaar vier kaarten. Een vanaf de Wartburg aan een gewaardeerde vriend die zich bezig houdt met lastige Duitse teksten, een andere van Das blaue Wunder bij Dresden aan mijn zwager die architect is en twee sfeervolle beelden van Praag aan speciale kennissen. Ik ontving er niet een, zelfs niet van mijn geliefde pupillen. Er daar zit het probleem én de toekomstige schade voor de ontwikkeling van het historisch besef bij de komende generaties.

Met mijn geliefde fietste ik deze zomer bij Eisenach de Wartburg op, groette er Luther en Bach. Door Weimar, zag er Friedrich Ebert en Gustav Stresemann, bewonderde er Henry van de Velde. Vanaf Dresden fietsten we langs de Elbe/Labe en de Vltava /Moldau naar Praag.

Ik las er Erich Kästners "Der Gang vor die Hunde" en "Ein Landarzt" van Franz Kafka. Wel 100 ansichtkaarten had ik kunnen sturen, had ze ook moeten sturen, zeker aan de kinderen in mijn klas.

Kort na mijn reiservaringen in Thüringen en Bohemen bezocht ik Olav en vertelde hem mijn verhalen. Prompt kwam er een vuistdik ansichtkaartenalbum op tafel met een keur aan kaarten uit het begin van de 20ste eeuw.

Een reiziger(ster?) was mij voor geweest en had een goede vriend geregeld gegroet en laten zien welke plaatsen hij (zij?) had bezocht, laten zien hoe aantrekkelijk het dal van de Elbe / Labe is. Hij (zij?) zal wel niet gefietst hebben, denk ik.

Afb. 1

Ansichtkaart van Aussig aan de Elbe / Ústí nad. Labem naar Georgswalde, 1924. Voor de Eerste Wereldoorlog lag Aussig in Oostenrijk-Hongarije, er na in Tsjecho-Slowakije.

We fietsen langs de Elbe/Labe en dronken er koffie in een klein sigaretten- en krantenwinkeltje. Onze racefietsen mochten we binnen tegen de toonbank zetten.

Ik roep u allen op vakantiekaarten te blijven sturen, vooral aan uw kleinkinderen. Voedt de jeugd op, gebiedt hen om u kaarten te sturen en te beschrijven wat ze zien en beleven. Over een eeuw zullen uw achterkleinkinderen er niet alleen van genieten, ze zullen ook hun geografische, taalkundige en historische ontwikkeling stimuleren (**afb. 1 en 2**).

Afb. 2

Tweetalig Tsjechisch stempel: ÚSTÍ N. LABEM - AUSSIG van het stationspostkantoor aan de overkant van de rivier, 1924.

Voor de Eerste Wereldoorlog gebruikte het Oostenrijkse postkantoor een Duitstalig stempel AUSSIG A.D. ELBE.

In dit nummer van ons blad schetsen diverse artikelen een historische ontwikkeling.

Jan Kaptein en Sijtze Reurich nemen u mee naar Libava – Leepaja/Liepāja – Libau en Wessenberg – Rakvere.

Gelukkig stuurden in de tijden die zij beschrijven de mensen elkaar nog wel een kaartje.

Ingrijpende historische gebeurtenissen worden beschreven door Olav Petri en Thomas Lööbering.

Olav beschrijft pantsertreinen en pantserauto's ingezet tijdens de Estse onafhankelijkheidsoorlog 1918-1920, Thomas vertelt aan de hand van poststukken over zowel het functioneren van de Treuhandverwaltung in Estland als de lotgevallen van de familie Schmidt uit Pärnu tijdens de "Umsiedlung", 1939-1941. Na- en voorspel van twee wereldoorlogen.

Ruud van Wijnen beschrijft de gevolgen van kleiner leed: de censuur op post aan gevangenen in Letse gevangenissen. Ook hier spreken de kaarten die de gevangenen ontvingen en als dierbaar bezit bewaarden.

In afwachting van uw komende ansicht wens ik u veel leesplezier..

Olav Petri

Aanwezig: 15 leden

Voorzitter Ruud van Wijnen heet allen welkom. Er was een lijstje met enkele afmeldingen, waarbij opviel dat Ronald Reuderink ontbrak. Via Sijtze kwam later alsnog bericht van verhindering van Ronald. Leden komen, leden gaan.

Vandaag een nieuw lid, Reinoud Brandsen, die al decennia enthousiast verzamelaar is. De bankier van de dag werd geregeld, de kascommissie kon haar werk doen en constateerde dat de boeken van penningmeester Hans Pijpers klopten. Onder dank werd later het financiële verslag goedgekeurd. Hans Pijpers gaf inzicht in de financiële stand van zaken. We moeten bezuinigen na jaren flink te hebben ingeteerd met name door heel mooie welgevulde bladen in kleur uit te brengen en de daarbij horende porti te betalen. Op allerlei manieren worden kosten nu bespaard. Digitaal lidmaatschap, na lange tijd een lidmaatschapsverhoging, verzending van bladen via Thomas Löbbeling in Duitsland. Eind 2014 stopt ons lidmaatschap van de Bond. We hebben oude nummers kunnen verkopen. Eenmaal per jaar aanwezig zijn met een stand op een beurs of Postex is haalbaar. Overigens is Hilversum prettig geprijsd, de Postex is relatief duur.

NIEUW: Ruud en Thomas doen verslag van de pogingen tot fusering in Duitsland. Drie kleine clubs is te kostbaar. Nederland heeft sowieso al het hele Baltische Gebied in één vereniging samengebracht, tot genoegen. Veel leden zijn al lid van meer dan één Baltische vereniging. Ruud zoekt daarbij naar mogelijkheden voor ons om nauwer samen te werken, bijvoorbeeld door samen digitaal een blad te verspreiden, door bijeenkomsten soms in Arnhem te plannen enz. Doel is: zo lang mogelijk leuk bezig te blijven in verenigingsverband. Wild idee: waarom niet eens een proefblad, met bijdragen van alle 4 de verenigingen, taal is geen enorm probleem, vormgeving zou van elke club de "eigen" kunnen zijn. Gewoon een

Afb. 1

Lokale prentbriefkaart binnen Riga, verzonden aan een gevangene in het Huis van Bewaring, de Terminietums, 1926.

Voor uitreiking aan de gevangene werd de kaart ter plekke gelezen en voorzien van een stempel met daarin o.a. het woord "caurkatits": gecontroleerd.

proef draaien. De leden geven het bestuur alle ruimte voor initiatieven. Thomas vertelt welke juridische en andere zaken spelen, elke vereniging heeft zijn cultuur en geschiedenis, Letland is geen vereniging in juridische zin. Estland en Litouwen wel, hetgeen weer aparte problemen oplevert. Enthousiasme is er in Duitsland zeer zeker voor het opschudden van de kussens. Een tour d'horizon leverde gegevens op over verenigingen in de VS, Zweden, Finland, Estland zelf e.d. Estland is relatief jong en groeiende. Zweden (EFÜR) is overgedragen aan Tallinn.

Thomas gaf een presentatie over portoheffing in Estland voor WO2. Dit bleek aanvankelijk helemaal niet geregeld te zijn en dat leverde leuke poststukken en raadsels op. Powerpoint en apparatuur blijken voor de

zoveelste keer slecht samen te werken, dus er was een noodoplossing nodig om de beelden te tonen.

Na de gezamenlijke lunch kwam Ruud met een lezing met ouderwetse handouts. Eigenlijk handiger want je kunt ook nog aantekeningen maken. Hij toonde poststukken naar gevangenen in Letland. Daarbij kwamen teksten van censuurstempels ter sprake, spreiding van gevangenen, benamingen van penitentiaire instellingen, politieke gevangenen (afb. 1). Plus nog wat ongebruikelijke censuur op buitenlands drukwerk onder het bewind van Ulmanis.

Tot slot leidde Ruud op hoogst aangename wijze een kleine veiling. Geïnspireerd verliet schrijver dezes Geldermalsen.

EEN PANTSERTREIN EN EEN PANTSERAUTO IN HET KADER VAN DE ESTSE ONAFHANKELIJKHEIDSOORLOG 1918-1920

Olav Petri

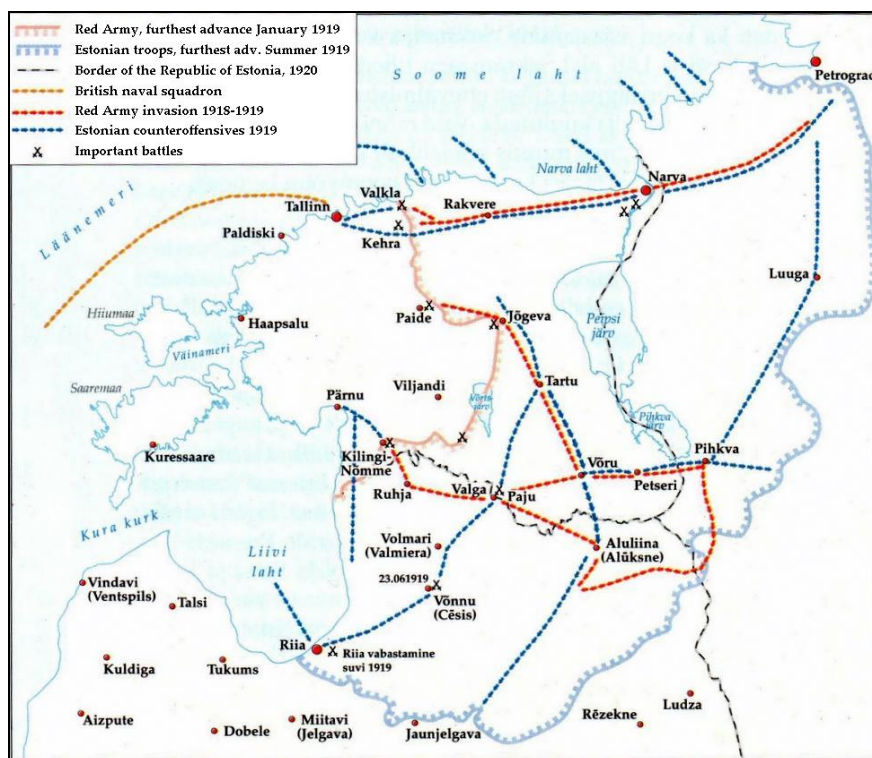
Tot dan toe stelde ik mij de onafhankelijkheidsstrijd van Estland in de periode 1917-1919 nogal simpel voor. Het Estse volk was de tsaar kwijt, kreeg nog even met Duitsers te maken en stond als één man op om na de terugtrekking van de Duitse troepen in november 1918 de Estse vlag te hijsen en het volkslied te zingen. Het was in het begin iets gecompliceerder en dat kwam door de verschillende groepen die tegenstrijdige wensen hadden, dan wel bang waren voor wat er kon gebeuren.

Estland in de revolutietijd en onder Ob. Ost bestuur

Toen in maart 1917 de tsaar afstand deed van de troon, kwam de macht in het toenmalige Rusland te berusten bij enerzijds allerlei raden (sovjets) van soldaten en arbeiders, en anderzijds de instanties van de Voorlopige Regering in Petrograd. Er kwam in Estland politieke autonomie tot stand, een Nationale Raad, maar de ontwikkelingen waren nauwelijks bij te benen.

Socialisten van diverse pluimage hadden de macht in handen en in stad en land heersten toenemende wetteloosheid terwijl er sprake was van eigenmachtig optreden van groepen mensen. Men plunderde landhuizen op het platteland, de goedgeburgerij kreeg het ook zwaar te verduren. Lenin greep in november 1917 de macht en daarmee nam de chaos en met name de onderdrukking van politieke tegenstanders nog toe. Op 24 februari 1918 kwam een Voorlopige Estse Regering tot stand, maar de dag daarop marcheerden Duitse troepen door het land tot Narva, resultaat van de Vrede van Brest-Litovsk. Dit verdrag werd door Lenin opgezegd zodra Duitsland op 11 november 1918

Twee veldpoststukken, een van een Estse pantsertrein en een van een pantserauto uit 1919 zetten mij aan het lezen. Ik wilde proberen ze in hun tijd te plaatsen.

Afb. 1
De veldtochten in Estland.

een wapenstilstand sloot in het westen, waarmee het einde kwam aan WO1. In hoog tempo trok het Duitse leger zich terug uit Estland.

Onafhankelijkheid

Het Duitse bestuur droeg tussen 11 en 14 november de macht over aan de Estse Voorlopige regering. Die begon een leger te organiseren, Konstantin Päts was minister van Oorlog. Jongelui stroomden toe, mede aangeemoedigd door de belofte dat er een grote landhervorming zou komen. Er waren echter naast deze nationalistenvan ook andere groepen actief, mensen met een Baltischduitse achtergrond die lijf en goed wilden verdedigen omdat

ze slechte herinneringen hadden aan de revolutieperiode maart 1917 tot maart 1918, de tijd dat autonoom Estland te maken had met allerlei socialistische en bolsjewistische arbeiders- en soldatenraden. Maar ook Russische “Witten” kwamen in actie, officieren die terug wilden naar de goede oude tijd van het grote Russische tsarenrijk en die dus tegen de bolsjewieken streden. Daarnaast waren er revolutionaire arbeiders die enige tijd aan de macht geroken hadden en die niet terug wilden naar het kapitalistische systeem. De gedachte aan de Grote Wereldrevolutie die volgens Marx zou komen en die nationale staten overbodig zou maken, leefde sterk bij ideologisch

geschoolden. De Estse politieke leider Viktor Kingisepp was ondergronds actief voor de bolsjewistische partij. Op een van de postzegels met zijn portret is het silhouet van Tallinn te zien (afb. 2).

Afb. 2

Ik wil proberen de poststukken te “plaatsen” zonder de oorlog in al zijn details weer te geven.

Oorlog, de eerste fase

Zoals gezegd, op 11 november 1918 sloten Duitsland en de geallieerden een wapenstilstand in Compiègne. Duitsland gooide de handdoek in de ring. Sovjet Rusland zegde direct het verdrag van Brest-Litovsk van maart 1918 op en startte een succesvol offensief in de gebieden die de Duitsers ontruimden. Dat betekende een opmars naar Tallinn en Riga. Dit offensief paste in het geloof dat een wereldrevolutie zou uitbreken in alle westerse landen. Estland en Letland kregen het zwaar te verduren. In korte tijd stond het Rode Leger op 35 kilometer afstand van Tallinn. Een toevallige vondst in een partij zegels uit de tsarentijd illustreert dit Rode succes. Het stempel (afb. 3) is geplaatst op 17 december 1918 in Joerjev, dus Tartu, dat toen in Russische handen was.

Afb. 3

Afb. 5

Pantserrein nr. 3 “Onu Tom”, Oom Tom. Deze naam staat ook aangegeven op de trein.

Een belangrijke rol in de landsverdediging was toebedeeld aan een marineofficier van Estse komaf, Johan Pitka (afb. 4).

Afb. 4

Deze speelde een belangrijke rol in het opzetten van een marine. Later werd hij de “vader van de pantserreinen” genoemd, want hij organiseerde in Razendsnel tempo gewapende treinen en liet vervolgens in hoog tempo door een staalbedrijf wagons en stoomlocomotieven tot pantserreinen ombouwen.

Ze kregen stalen bepantsering en dubbele wanden gevuld met zandzakken, aparte wagons met mitrailleurs, verschillende soorten geschut en stoottroepen die veilig wachtten tot ze

ingezet konden worden. Legers waren anno 1919 nog afhankelijk van paardentractie. Artillerie kon uitsluitend met paarden en mankracht in stelling gebracht worden. Mensen eten niet veel, maar paarden behoefden ook nog grote hoeveelheden voer dat aangevoerd moest worden. In moeilijk begaanbaar terrein waren spoorlijnen dan ook een uitstekende route voor het snel verplaatsen van troepen en voor het inzetten van zware artillerie. Rails kon men opblazen, maar reparatieploegen grepen snel in waar nodig. In totaal 11 pantserreinen, breedspoor en smalspoor, werden ingezet en vormden het grote succesnummer van het Estse leger. Daarnaast waren er reparatietreinen actief en saunatreinen in verband met de hygiëne. Een eenheid telde rond 120 man, afgezien van verder mee oprukkende militairen. Op 9 januari 1919 was het spoorwegknooppunt Tapa - met een noord zuid en een oost west verbinding - dankzij de pantserreinen weer in Estse handen.

Afb. 6

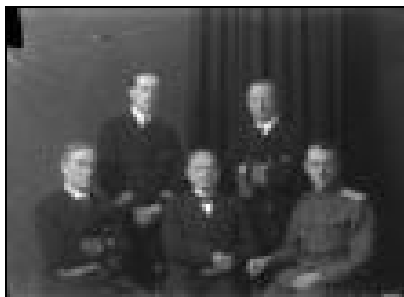
Johan Pitka met pantserrein “Onu Tom”.

Op 18 januari heroverden pantsertrainen met een gedurfde doorstoot, tegen alle orders in, de stad Narva aan de Russische grens.

De Esten zetten vanaf het begin ook pantserauto's in, soms geïmproviseerde kolossen, als centraal wapen voor oprukkende infanterie.

Als terreinwagens waren ze door hun gewicht ongeschikt in landelijk gebied, maar ze waren waardevol bij een stormaanval op bijvoorbeeld een verdedigd landgoed met oprijlaan.

De Britse vloot greep tijdens de oorlog in en droeg twee zeer moderne Russische oorlogsschepen over aan Estland.

Afb. 7
Laidoner, Päts en Admiraal Sinclair.

Britse kruisers patrouilleerden langs de kust en kwamen in actie, bijvoorbeeld met een aanval op de Russische marinebasis Kronshtad. Deze hulp was niet belangeloos. Het bolsjewistische gevaar moest volgens Londen op afstand gehouden worden.

Britse interventie in Sovjet Rusland was al aan de gang in bijvoorbeeld het noordelijke Archangelsk bij de Witte Zee, waar grote hoeveelheden wapens opgeslagen waren, ooit aangevoerd voor de strijd van het tsarenleger tegen Duitsland. Vrijwilligers en wapens uit andere Scandinavische landen stroomden toe. De Britse marine vervoerde ze naar Estland. "Witte" Russen strenden mee tegen de bolsjewieken.

Ook de Estse Duitsbaltische milite gaf goede steun aan het Estse leger in de vorm van het zogenaamde "Baltenregiment" en volgde geen eigen agenda zoals in Letland het geval was. In Letland waren de Baltischduitse troepen bezig een geheel eigen soort Duits Letland te scheppen. Reeds eind februari was Estland langs min of meer de huidige grenzen bevrijd.

Afb. 8

Bij lezing van het boek over het Baltenregiment valt op dat de gevechten die beschreven zijn qua omvang en met name aantallen slachtoffers in geen verhouding staan tot wat tijdens de eerste Wereldoorlog normaal was geworden." Hevige gevechten" blijken uiteindelijk 9 slachtoffers op te leveren aan gewonden en gesneuvelden. Anderzijds verloor de Britse marine enkele oorlogsschepen, de kruiser HMS Cassandra (**afb. 8**) bijvoorbeeld, die op een oude Duitse zeemijn liep. Bovendien was er sprake van gemor onder de bemanningen, immers, de oorlog was voorbij en waarom moest men nu sneuvelen tegen een land waar nota bene echte arbeiders en soldaten aan de macht waren?

Oorlog, de tweede fase

In de loop van februari 1919 startte Rusland een nieuw offensief, waarbij zowaar een Ests Rood Leger een rol speelde. Hoe "Ests" dit leger qua samenstelling was, is niet duidelijk. Dit krachtige offensief liep parallel met de strijd in Letland. Estland en Letland kwamen tot afspraken en samenwerking op militair gebied in noordelijk Letland en zuidelijk Estland. Eind mei 1919 leek het gevaar voor Estland opnieuw gekeerd. En opnieuw speelden pantsertrainen en pantserwagens een hoofdrol. Met de gedachte alle gevaar voor eens en altijd te keren ging Estland nu over tot een offensief buiten het Estse gebied, waarbij samen met het Wit-Russische Noordelijke leger met succes het Rode Leger een zware

nederlaag werd toegebracht en waarbij zelfs Pskov werd veroverd. De Britse vloot was in actie in de Finse Golf, Russische oorlogsschepen konden niet ingrijpen. Ook was er een groep Ingriërs bij betrokken, een verwant volk waarvan de vertegenwoordigers te vinden zijn aan de oostkant van de Finse Golf. Gesuggereerd was –het Baltenregiment geeft de regering in Tallinn de schuld- dat zij autonomie zouden krijgen in hun stamgebied. Daar vormden zij overigens een minderheid.

In deze periode vonden in Estland verkiezingen plaats, de Voorlopige Regering werd opgevolgd door een definitieve van centraal-linkse signatuur. Het grootgrondbezit werd afgeschaft, de grond werd verdeeld onder de boeren. Veel Duitsbaltten bezaten grote landerijen en zullen hier weinig gelukkig mee geweest zijn.

De strijd stabiliseerde op Russisch grondgebied, o.a. achter het langgestrekte Peipusmeer, waar Russische marine-eenheden overliepen naar de Esten. Het kwam daarbij ook tot steunoperaties ten bate van een Wit-Russisch leger dat in problemen kwam te verkeren.

Er kwam echter een kentering in de strijdslust. Veel Estse soldaten wilden wel hun vaderland verdedigen op eigen bodem, maar niet vechten op Russisch grondgebied. De sovjet volkscommissaris voor Buitenlandse Zaken Tsjitsjerin (**afb. 9**) peilde in september of er vrede gesloten kon worden. In Letland waren de Rode troepen immers ook op hun retour.

Afb. 9
Tsjitsjerin

De Estse regering was daar nog niet aan toe, bovendien wilden ze eerst overleggen met andere Baltische landen en met de bondgenoten, de geallieerden van de Entente.

Poststukken

De pantsertrainen en pantserwagens waren genummerd, hadden soms namen en hadden eigen stempels, net als andere legeronderdelen. Zie Hurt en Ojaste blz. 319 en verder.

De ongedateerde Ansichtkaart (**afb. 10**) met mooi geadapteerd Russisch aankomststempel Tapa 30 september 1919 is aardig in zijn soort omdat hij een stelling toont van de 7e compagnie, 2e peloton van het Estse leger. Het nummer van het regiment op de Ansichtkaart is helaas niet te ontcijferen, een te dun stempel. Tapa was een strategisch gelegen spoorwegknooppunt. De foto zal dateren van de zomermaanden daarvoor.

De Ansichtkaart, geschreven op 1 september 1919 (**afb. 11**) is op 4 september in Poltsamaa aangekomen. Hij heeft het militaire stempel van Pantserauto No 1. Dat moet de Kalevipug geweest zijn. De eenheid rond deze succesvolle pantserwagen stond onder leiding van een Zweedse vrijwilliger, Einar Lundborg. De wagen bereikte in mei Pskov en was ook betrokken bij de veldtocht naar Petrograd later in het jaar. Lundborg verdiende overigens later als Zweeds piloot lauweren bij de redding van de bemanning van de zeppelin van Nobile in het noordpoolgebied.

Afb. 10a

Afb. 10b

Afb. 11a

Arto Oll vertaalde voor mij de tekst. Die luidt: Beste neef, ik ben op mijn nieuwe post aangekomen. Ik zit al achter mijn bureau. Ik hoop dat de zaken hier goed zullen gaan, maar momenteel is het rustig, doe van mij de groeten aan je ouders. Mijn adres is momenteel Pantserauto regiment nummer 1, actieve dienst. Groeten, Kusti.

Afb. 11b

De rust is van korte duur geweest. De wagen (**afb. 12 en 13**) streed in september aan het zuidfront en kwam geïsoleerd tegenover het Rode Leger te staan omdat de Estse infanterie hem in de steek liet. Mogelijk een vorm van wraak, omdat de pantserwagen samen met andere pantserwagens de infanterie kort daarvoor door eigenmachtig optreden in gevaar had gebracht.

Pantsertrein nummer 3 (**afb. 14**), bijgenaamd Onu Tom, "Oom Tom", was een van de succesvolste pantser-treinen. Op 23 december 1918 bereikte hij het front, voorzien van stoottroepen.

Afb. 14
Pantsertrein nr. 3 "Onu Tom".

Afb. 12

Afb. 13

Afb. 15c

De trein ontving de hier getoonde brief uit Kuressaare (afb. 15), verzonden op 28 juni 1919. De brief kreeg een censuurstempel Tartu SK en is geadresseerd aan Priidu Mägi, eerste compagnie, eerste peloton van Pantsertrain 3. Universiteitsstraat Tartu. Boven de adressering staat in oude Estse spelling (ja, ook voor deze informatie had ik hulp nodig van Arto Oll) "Tagawasse säga wäkke" hetgeen zoiets moet betekenen als "sent to reserve / put in reserve".

Oorlog, de derde fase

In oktober 1919 kwam een door de Britten goed uitgerust Wit Russisch leger in actie, met grote steun van de Esten. Ik zie af van een beschrijving van de verwickelingen rond het organiseren van dit leger, dat onder leiding stond van generaal Joedenitsj. Het leger had zowaar een aantal zeer moderne Britse tanks tot zijn beschikking die waar nodig per trein verplaatst werden en die met groot succes zijn ingezet. Ook het Baltenregiment deed mee. Zelfs de onafhankelijk opererende, tegen de bolsjewieken strijdende troepen van Bulat Balachowitsj, vooral ruitery, leverden een bijdrage. Voor hen waren postzegels besteld door een kortlevende Wit-Russische regering, het in Letland door Richard Zarins ontworpen boerechtepaar in klederdracht.

Het lag in de bedoeling een einde te maken aan het bolsjewistische bewind in Rusland door Petrograd te veroveren. Dat is nog bijna gelukt ook, met name de langzaam voortrollende tanks boezemden ontzag in. De verdere bedoelingen van Joedenitsj en de zijnen waren nogal conservatief, het

Afb. 15a

Afb. 15b

oude Rusland moest hersteld worden. En wat wilde hij dan met het onafhankelijke Estland? Terugbrengen onder de tsarenkroon? In Tallinn wantrouwde men dit soort Witte generaals terecht, maar de sovjets vormden een nog groter gevaar. De veldtocht begon in oktober en liep enkele weken op rolletjes totdat Petrograd in zicht was.

Naar verluidt was er al discussie onder Joedenitsj' officieren wie aan het hoofd van de zegevierende bevrijdingstroepen de stad mocht binnenrijden. Toen bleek het sovjet verzet te sterk, er ging van alles mis en de tocht eindigde in november in een terugtocht.

De kostbare Britse tanks werden in allerijl naar Estland teruggebracht (afb. 16).

Estland ontwapende de troepen die vervolgens door de Britten zijn afgevoerd. Sommigen richting Krim om het leger van de Witte generaal Wrangel te versterken.

Vrede

De Esten kregen nu door Lenin de rekening gepresenteerd van hun medewerking aan het Joedenitsj offensief. De succesvolle Russische troepen slaagden er in december in om de Narva rivier over te steken. Toch was de strijd lust uitgeblust. Het was winter, beide partijen waren moe. Rusland had in een jaar tijd 35.000 mensen verloren aan gewonden en gesneuvelden. Op 3 januari 1920 kwam het tot een wapenstilstand. Op 2 februari werd het vredesverdrag van Tartu gesloten. Rusland zag af van claims op Estland, de grens werd ruwweg die van de frontlijn, maar met twee brughoofden over de Narva voor Esten. In 1945 werden deze weer deel van de USSR.

Het steeds loyaal gebleven Baltenregiment werd in enkele fasen opgeheven.

◀

Afb. 16

Britse tanks gebruikt voor mars naar Petrograd, nu op parade Tallinn.

Literatuur

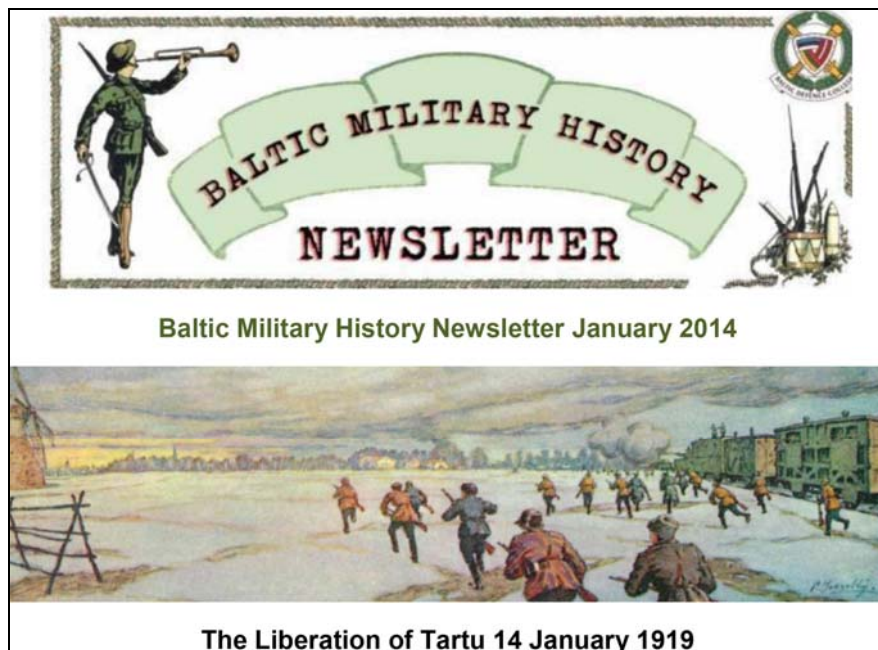
Geschiede des Baltenregiments 1918-1920, Wilhelm baron Wrangell, Reval 1928

Hurt en Ojaste, Estonia handbook, EFÜR 1986.

Memoires admiraal Alexander Sinclair

Wikipedia en andere sites

Materiaal aangereikt door Arto Oll van het scheepvaartmuseum Tallinn

Afb. 17

De 'Baltic Military History Newsletter' (nr. 1 2014) is via internet te raadplegen op het adres www.baltdefcol.org/?id=583

Jan Kaptein

De Poort van het Morgenrood, Aušros Vartai in het Litouws en Ostra Brama in het Pools, is de enige overgebleven stadspoort in Vilnius. De kapel van de stadspoort bevat een bijzondere icoon.

De poort, gebouwd tussen 1503 en 1522, was een onderdeel van de stadsmuur van Vilnius. Vilnius had wel negen stadspoorten. De andere acht poorten zijn eind 18^e eeuw gesloopt.

Op de kaart hiernaast, verzonden vanuit Vilnius in 1912, is de poort te zien. De menigte pelgrims is hier gekomen voor de icoon van de Maagd Maria in de kapel van de stadspoort. Aan de icoon worden wonderbaarlijke krachten toegeschreven en daarom neemt deze poort een bijzondere plaats in het leven van de Litouwse en Poolse gemeenschappen.

Vanuit de poort ging de weg naar het dorp Krevė en daarom werd de poort ook wel Krevos Vartai (Litouws) of Brama Krewska (Pools) genoemd. De weg leidde ook naar het kasteel Medininkai en de poort was bekend als Medininkai Poort. Medininkai is nu een klein plaatsje vlakbij de grens met Belarus en het beroemde kasteel is een ruïne. De grenspost van het plaatsje (2001: 508 inwoners) werd op 31 juli 1991 aangevallen door de Sovjet OMON-troepen.

Een andere naam was Aštra Broma, 'Scherpe Poort' en deze naam zien we terug in de Poolse naam Ostra Brama. Op de kaart hiernaast zien we op de beeldzijde Poolse aanduidingen. Op de adreszijde staat ook een 'pools' controlestempel. De Polen vormden in deze tijd een groot deel van de bevolking van Vilnius.

Afb. 1a

De kaart is gefrankeerd met 2 kopeken, maar dit is niet genoeg.

Afb. 1a (82 %)

Kaart met een afbeelding van de Poort van het Morgenrood met de kapel. Op de kaart de Poolse aanduidingen, 'Wilno' en 'Kaplica Ostrobramska'. De kaart is aan de beeldzijde gefrankeerd met 2 kopeken: het drukwerktaarif. Het stempel ВИЛЬНА [WILNA] heeft als datum 12-11-1912 en is een gewoon dubbelringsstempel. Het Poolse controlestempel –mij is niet duidelijk waarvan- en de Franse stempels zijn volgens de Gregoriaanse kalender.

Afb. 2a (82 %)

Afb. 2b (100 %)

Afb. 2c (100 %)

Afb. 3a (82 %)

Afb. 3b (100 %)

Vanaf begin 1917 komen er nieuwe stempels en verdwijnen de nummers in de veldpoststempels, met alleen de aanduiding 'Deutsche Feldpost' en 1 tot 3 sterren onderin met soms een letter. Dit zijn de 'stomme stempels'.

Afb. 4 (100 %)

Afb. 6 (Tomas Rimdeika)
Mi. 233 II

Afb. 7 (Tomas Rimdeika)
Mi. 240 II

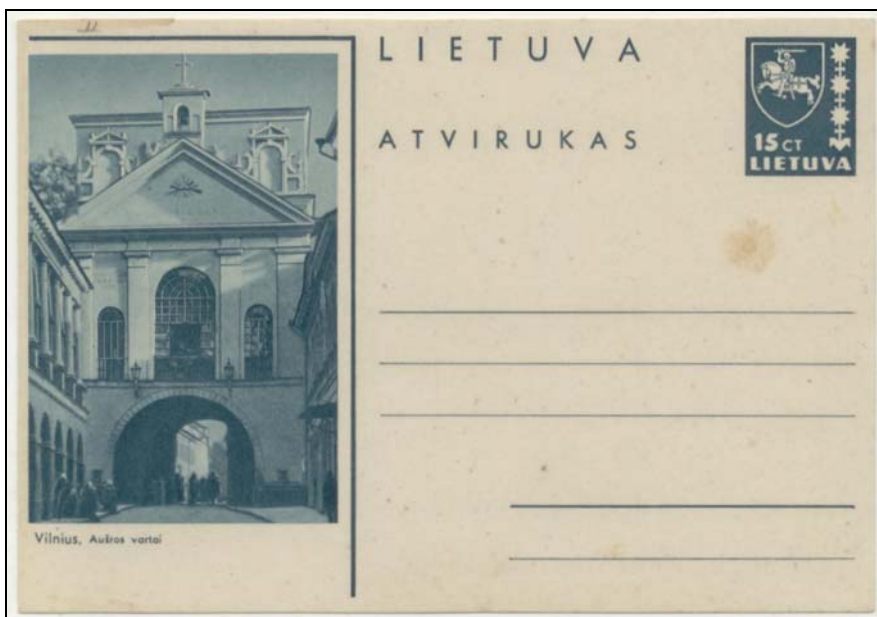

Afb. 5 (100 %)

Officieel heet de afbeelding 'Heilige Maagd Maria Moeder van Barmhartigheid, maar wordt ook 'Zwarte Madonna van Vilnius' genoemd, vanwege de zwarte huidskleur. De icoon is in de 17^e eeuw geschilderd en een van de weinige madonna-afbeeldingen zonder kind. Maria heeft twee kronen: Koningin van de hemel en Koningin van Polen.

In Baedeker (1914) wordt de poort uiteraard ook vermeld: "Above this gate, on the N. Side (entrance), is the **Ostra Brama Chapel** (...) containing a large wonder-working image of the Virgin, which is highly revered by Greek and Latin Catholics alike. The street is always filled with kneeling worshippers; but the image is not visible except during the divine service, when the chapel windows are opened." (Baedeker¹ 1914 p.37).

Tijdens de Eerste Wereldoorlog gaan de pelgrimages door en er worden kaarten gestuurd (**afb. 2**). De kaart met het stempel van de 10^e Landwehr

Afb. 8 (77 %)

Division laat nu het straatbeeld met de Duitse soldaten zien. De 10^e Landwehr Division maakte deel uit van het 10^e Leger, dat Vilnius veroverde.

Informatie over deze divisie is op internet te vinden: [http://de.wikipedia.org/wiki/10._Landwehr-Division_\(Deutsches_Kaiserreich\)](http://de.wikipedia.org/wiki/10._Landwehr-Division_(Deutsches_Kaiserreich)). De divisie nam ook deel aan de slag om Vilnius (9 september - 2 oktober 1915). De hele oorlog blijft Vilnius een belangrijk bestuurs- en verbindingencentrum voor de Duitsers en er wordt dus veel post verzonden.

De veldpostkaart uit 1917 (**afb. 3**) laat het interieur van de kapel zien.

De post heeft in de periode van Midden-Litouwen twee zegels uitgegeven

met de afbeelding van de poort (**afb. 4 en 5**). In de periode dat Vilnius onder Pools bestuur was, heeft de Poolse post ook zegels met de beroemde poort uitgegeven (**afb. 6 en 7**). In 1925/1927 werd een serie uitgegeven met afbeeldingen van bouwwerken en van een galjoen. De Ostra Brama staat op de zegels van 1 en 24 Gr. De zegels komen voor in verschillende tandingen en de meeste zegels zijn in twee types uitgegeven. De 1 en 24 Gr. komen alleen voor in type II (Mi. 233-II en Mi 240-II).

Vlak voor de oorlog gaat Vilnius weer deel uitmaken van het onafhankelijke Litouwen. Er worden door de republiek Litouwen meerdere poststukken uitgegeven met de afbeelding van Aušros Vartai.

De eerste kaart (**afb. 8**) is in de Michel catalogus P29, uitgegeven 1940.

¹ *Russia with Teheran, Port Arthur and Peking : Handbook for travellers / by Karl Baedeker. - 1914*

De serie (8 kaarten) bevat alleen kaarten met afbeeldingen uit Vilnius en 1 uit Trakai. Deze plaatsen waren dus beide onder Pools bestuur tot de overgang van het Vilnius-gebied naar Litouwen. Na de hereniging met Litouwen kon de Litouwse post zonder problemen deze kaarten uitgeven. De series P 30 (35 ct.), P 31 (15 ct + 15 ct, vraag- en antwoorddeel) en P 32 (35 ct + 35 ct, vraag- en antwoorddeel) bevatten eveneens een kaart met de afbeelding van Aušros Vartai

In de serie P 33 (35 ct) is een kaart opgenomen met de afbeelding van een deel (Attika) van de kapel en een kaart met de afbeelding van Maagd Maria van de kapel (**afb. 9**).

De kaart P 29 met de Aušros Vartai is ook –voorbedrukt- gebruikt voor ‘Arbeitsnachweiskarte’ en ‘Rundfunkteilnehmerkarte’.

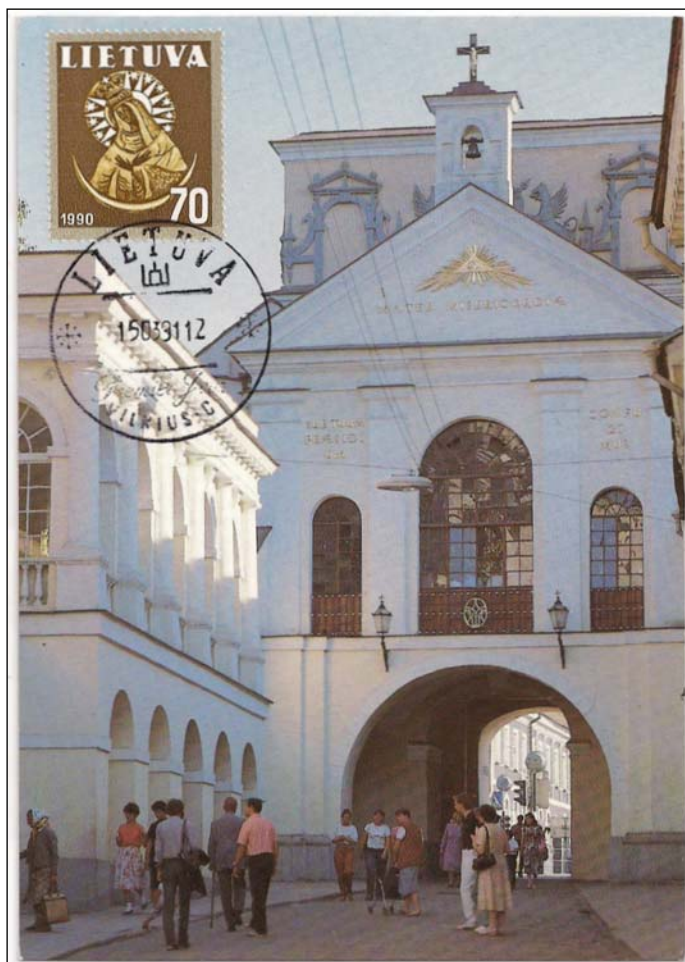
Afb. 9 (collectie Joop van Heeswijk)

De Sovjet-Unie heeft in 1991 een serie zegels uitgegeven met het thema Volksfeesten in de verschillende Sovjetrepublieken. Ook aan Litouwen werd een zegel gewijd: het Feest van de Opstanding met op de achtergrond de bekende poort (**afb. 10**).

Afb. 10
Mi. 6232, 4 october 1991.

Als Litouwen opnieuw een onafhankelijke staat is geworden, geeft de Litouwse Post al snel zegels uit met ‘nationale symbolen’ uit. In 1991 verschijnt een zegel met de ‘Zwarte Madonna’ van Vilnius (**afb. 11**).

Afb. 11 (85 %)

Bij zijn bezoek aan Litouwen heeft paus Johannes Paulus II in de kapel een rozenkransgebed gebeden (4 september 1993). Ter gelegenheid van het bezoek gaf de Litouwse post een serie zegels uit. Op een zegel uit deze serie (Mi. 536) is op de achtergrond Aušros Vartai (**afb. 12**) te zien.

Afb. 12 (100 %)

Afb. 13

Mi. 898, uitgegeven als velletje met 24 zegels rond een centraal sierveld.

In 2006 is nog een zegel met de Aušros Vartai (**afb. 13**) uitgegeven. De afbeelding is een lithografie uit een beroemd 'Vilnius Album' van Jonas Kazimieras Vilčinskas (1806-1885).

Ook de post van Vaticaanstad heeft aandacht besteed aan het beroemde heiligdom.

Afb. 14

Mi. 227-229

1954 was een 'Maria-jaar' en Vaticaanstad gaf bij deze gelegenheid zegels uit met Mater Misericordiae, Moeder van Barmhartigheid. Op de drie zegels is de icoon te zien van de 'Zwarte Madonna van Vilnius'.

In 1966 wordt nog een zegel uitgegeven, waarop de poort te zien is (**afb. 15**). In dit jaar werd het millennium van het Poolse Christendom gevierd.

Afb. 15

Mi. 505

Literatuur:

Katalogisierung von Postkarten – Ganssachen / zusammengestellt von Fugalewitsch, Kazlauskas. – In: Lituania . – p. 330-348.

Een aantal afbeeldingen (8, 11, 12, 13) is van de site van Tomas Rimdeika afkomstig: 'Lituanica on Stamps'.

Adres:

www.lituanicaonstamps.com

GEVANGENISCENSUUR IN LETLAND

Ruud van Wijnen

Af en toe vond ik er één: een kaart gericht aan een verdachte of gevangene in een Letse gevangenis. "Bijvangst", herkenbaar aan een censuurstempel. Het zijn er nu 20 en daarmee tijd om de vondsten te ordenen en te beschrijven.

Postcensuur is zeker geen onbekend begrip voor diegenen onder ons die zich bezighouden met de postgeschiedenis van de Baltische landen. Meestal gaat het om het controleren van het postverkeer vóór, tijdens en na een oorlog: Kara zensors, Kriegszensur, Военной Цензурой. De woorden spreken voor zich en aan oorlogen geen gebrek. De vijand mocht niet wijzer worden door naïeve of verraderlijke berichten.

Maar ook in vreedstijd werd post gecensureerd. Er waren perioden dat de overheid graag controleerde wat er aan drukwerk uit het buitenland het land in kwam. Wie weet zouden de lezers in aanraking komen met rare, ongewenste of zelfs ondermijnende ideeën. Ook gevangenen kregen de aan hen gestuurde brieven en kaarten niet ongelezen in handen.

In het tweede geval stel ik me voor dat in een klein kamertje net achter de gevangenispoort een bewaker de post doorlas, er een stempel opzette en die vervolgens door een luikje uitdeelde aan verheugde gevangenen achter dichte deuren. De praktijk zal wel minder prozaïsch geweest zijn.

Van de 20 kaarten die ik bezit werden er 15 gestuurd aan de Centrale Gevangenis of het Huis van Bewaring in Riga. De overige 5 gingen naar 4 verschillende gevangenissen in andere steden. Gevangenen waren kennelijk zuinig op hun post, bewaarden die liefdevol en namen de kaarten na vrijlating mee naar huis.

Van de kaarten of brieven die ze ongetwijfeld zelf aan geliefden, familie of vrienden schreven heb ik er nog nooit een gezien.

Op de kaarten kijk ik naar vier dingen: de censuurstempels, de adresseringen,

Afb. 1

Afb. 2

de aangebrachte aantekeningen en de postzegels.

De censuurstempels laten zich ordenen, typeren en bepalen een gebruiksperiode.

De adresseringen en de aangebrachte aantekeningen maken mogelijk iets duidelijk over de behandeling van de post. Bij de postzegels is de vraag of de censor er ook onder keek, op zoek naar geheime boodschappen.

Uitgangspunt bij de beschrijving van de kaarten vormen de censuurstempels.

Stempeltype R1 (1922-1926) Riga, Centrale Gevangenis

De oudste kaart (afb. 1) stamt uit 1922, de tweede kaart met hetzelfde censuurstempel werd in 1926 verzonden (afb. 2).

In een rood kastjesstempel van 28 x 19 mm staan de letters R. Z. Z. met eronder het woord Kontrol. R.Z.Z. is, in de oude Letse spelling, de afkorting van Rigas Zentral Zeetuma: de Centrale Gevangenis van Riga.

De kaart uit 1922 is inderdaad aan deze gevangenis geadresseerd. De kaart uit 1926 werd oorspronkelijk naar de "Termin cietumā" gezonden, maar daar werd vastgesteld dat de geadresseerde zich, wellicht na zijn veroordeling, in de Centrale Gevangenis bevond. De adressering werd aangepast en de aantekening "Saņ. 3.7.26" rechtsonder duidt er op dat de kaart daar op 3 juli werd ontvangen. De "Termin cietumā" is het Huis van Bewaring.

Op beide kaarten bevinden zich met rood potlood aangebrachte aantekeningen: "Ats" op de oudste kaart, "30" op de andere. "30" slaat zonder twijfel op een cel- of afdelingsnummer. De betekenis van de afkorting "Ats" heb ik nog niet kunnen achterhalen. Met beide postzegels is iets aan de hand. De ene werd door de censor verwijderd op zijn zoektocht naar een erachter verborgen bericht (waarna juist op die plek "Ats" werd geschreven), de andere werd voorzien van de gestempeld rood kruis. De rode kleur van dit kruis en het rood van het censuurstempel zijn niet hetzelfde en als ik goed kijk denk ik te zien dat het dagtekeningstempel van VALMIERA

Afb. 3

over het rode kruis is geplaatst. Mogelijk werd het rode kruis door de afzender over de zegel gestempeld en wilde hij daarmee aangeven dat er toch niets onder geschreven was. Wie een andere verklaring heeft, geve hem!

Stempeltypen R2 (1925-1931) Riga, Huis van Bewaring.

Korte tijd beschikte de Rigas Termin cietuma over een eigen stempel. Voor dit ovaalstempel met een gekartelde buitenrand van 44 x 24 mm werd paarse inkt gebruikt. Middenin het stempel staat het woord "Caurskatits" wat als "Gelezen" kan worden vertaald. Onderin het woord "KANCLEJĀ", kantselarij (afb.3).

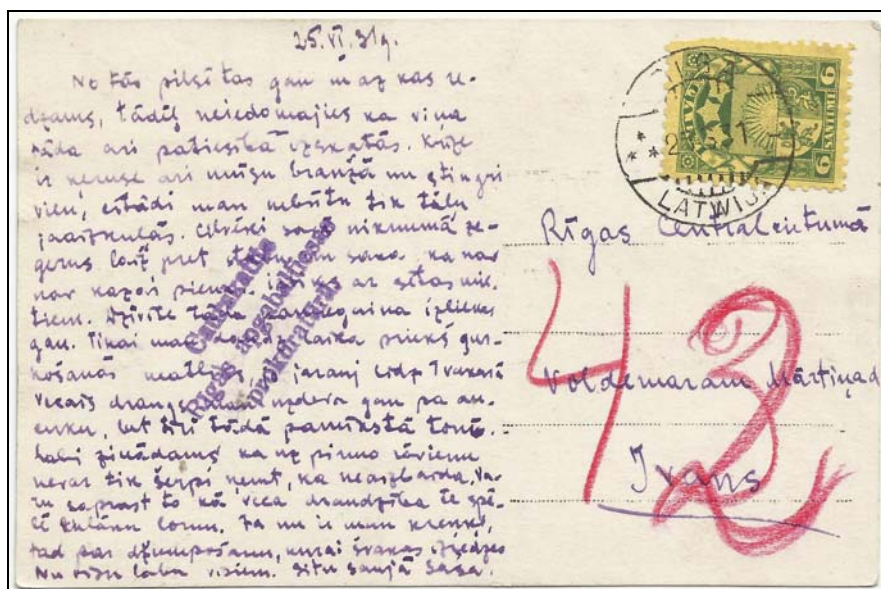

De drie kaarten in mijn verzameling zijn door verschillende afzenders in een periode van acht en een halve maand alle gestuurd aan Vilun Ābal-tiņš met de directe adressering "Termin cietumā". Mogelijk vlotte het niet zo met zijn proces, want het lijkt me een nogal lang verblijf in het Huis van Bewaring.

Op het bureau van de censor lagen verschillende potloden waarmee hij op de kaarten kon schrijven in welke cel de verdachte zich bevond: naast het bekende dikke rode ook nog een blauw en een inktpotlood. Erg duidelijk zijn de krabbels niet, het lijkt op een afkorting van drie letters.

Stempeltype R3A (1927-1929) en R3a (1931). Rigas apgabaltiesas prokuraturā - Openbaar Ministerie van het district Riga.

Het lijkt er op dat vanaf 1927 post aan verdachten en gevangenen niet meer direct naar het Huis van Bewaring of de Centrale Gevangenis gestuurd diende te worden, maar naar het Openbaar Ministerie. Daar werden de kaarten en brieven eerst gecensureerd, waarna werd bepaald waarheen ze doorgezonden moesten worden: óf naar de gevangenis, óf naar het Huis

Afb. 4

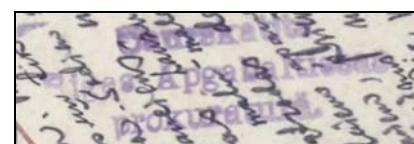
Afb. 5

van Bewaring. De adressering via de "Apgabaltiesas Prokuratūra" was waarschijnlijk niet algemeen bekend, maar ook zonder die aanduiding belandden de kaarten aan de gevangenis eerst bij de censor op het Openbaar Ministerie (afb. 4). De post in Riga was kennelijk goed geïnstrueerd.

De adresseringen "Terminu cietumā, caur Rīgas Abgabaltiesas Prokuratūru" (afb.5) en "Apgabaltiesas Prokuratūra / R.C.C." (afb. 6) zijn, neem ik aan, volgens de voorschriften: via het Openbaar Ministerie naar resp. het Huis van Bewaring en de Centrale gevangenis.

In de loop van de jaren waren meerdere stempels met de tekst "Caurskatīts / Rīgas Apgabaltiesas / prokuratūra" in gebruik. Daarbij valt op dat de lengte van de woorden stap voor stap afneemt. Zo slinkt "Rīgas Apgabaltiesas" van 46 mm in 1928, via 41 mm in 1929 naar 37 in 1931. In de jaren 1927-1929 werd "Apgabaltiesas" met een hoofdletter geschreven, in het stempel van 1931 met een kleine letter a. Op drie van de vier kaarten in mijn verzameling is met dik rood potlood een nummer geschreven: 42/43 (afb. 4), III 26 (afb. 6) en 1.

Afb. 6

**Stempeltype R4a (1930-1932), R4b (1936) en R4c (1938).
Rīgas Centrālcietums –
Riga, Centrale Gevangenis.**

Vanaf 1930 mochten brieven en kaarten kennelijk weer direct naar de Centrale Gevangenis worden gestuurd en speelde het Openbaar Ministerie geen rol meer in het censureren en verdelen van de post (afb.7). Opvallend is dat ik uit deze periode, vanaf 1930, geen post heb gezien aan verdachten in het Huis van Bewaring. Dat zal wel niet opgeheven zijn, maar misschien maakte het nu deel uit van de gevangenis.

In de kanselarij van de Centrale Gevangenis was een dubbel ovaalstempel van 42 x 19 mm in gebruik.

De binnenlijnen lopen aan de uiteinden door elkaar. De tekst luidt: Rīgas Centrālcietums / Caurskatīts / Kancle-jā.

Op drie van de vier kaarten is met rood potlood een cel- of afdelingsnummer geschreven: III, III 27 en III 29 (afb.8).

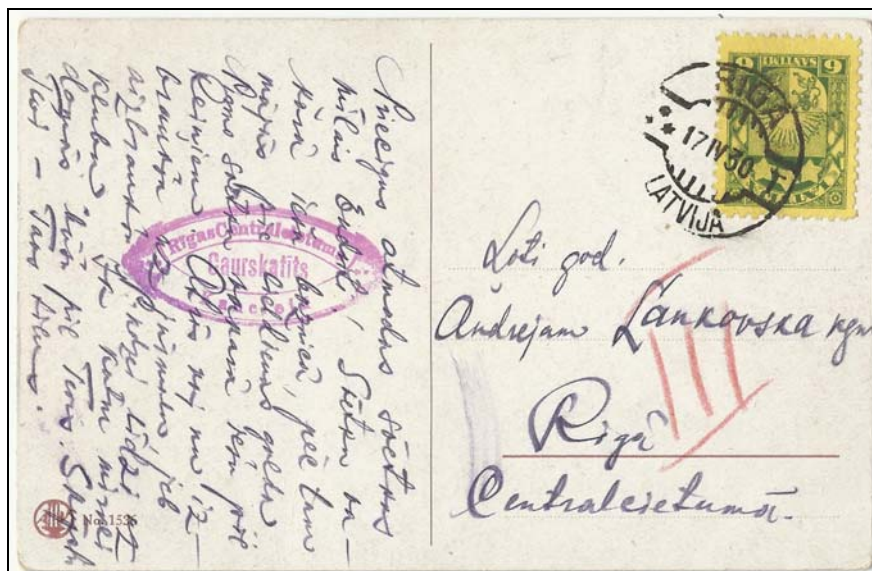
Het laatste nummer komt overeen met de vermelding in de adressering: “III korp. 29. istabā”, blok III, kamer 29. Ik neem aan dat het bij “kamer” om een sympathieke aanduiding voor “cel” gaat.

In 1936 is een ander, groter stempel in gebruik (afb.9). De kanselarij heet nu “Administratīvā daļa”, de administratieve afdeling.

Ook de afzender van deze kaart wist precies waar de gevangene in het complex was opgesloten: “(22 .. I korp)” De 22 wordt, groot met rood potlood geschreven, bevestigd. Verder staat er op de kaart een paraaf en de datum “4/XI-36”, mogelijk de dag waarop de kaart werd gecensureerd en uitgereikt.

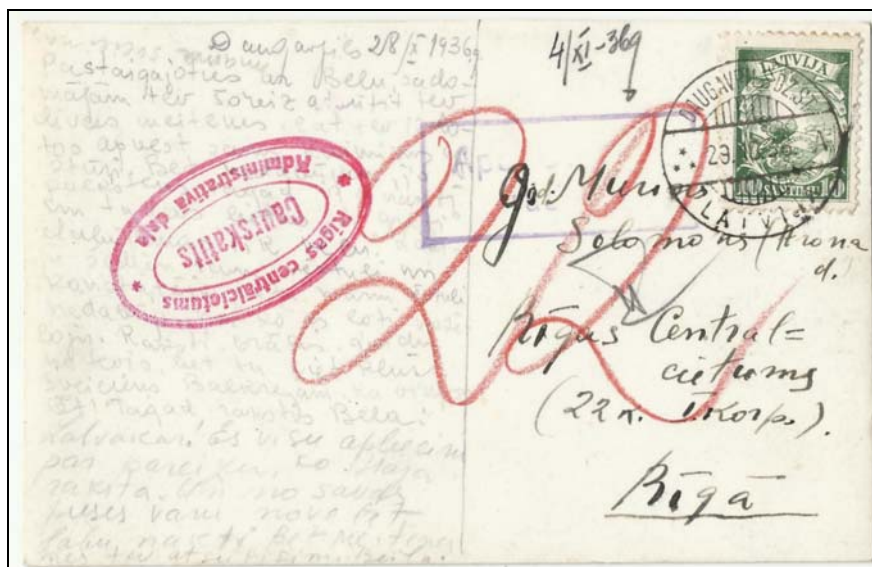
Afb. 9

Afb. 7

Afb. 8

Het spannendste censuurstempel van de Centrale Gevangenis staat op de tekst van een briefkaart die in 1938 vanuit СЕБЕЖ / SEBEJ in de Sovjet Unie werd verzonden. (afb. 10).

De adressering luidt "Латвия, Кūдрас фабрика, Сигулдā", de turf fabriek in het plaatsje Сигулдā. Dat lijkt alledaags, ware het niet dat deze fabriek ook in het censuurstempel wordt genoemd. Het zou dus kunnen gaan om een fabriek waar gevangenen te werk werden gesteld.

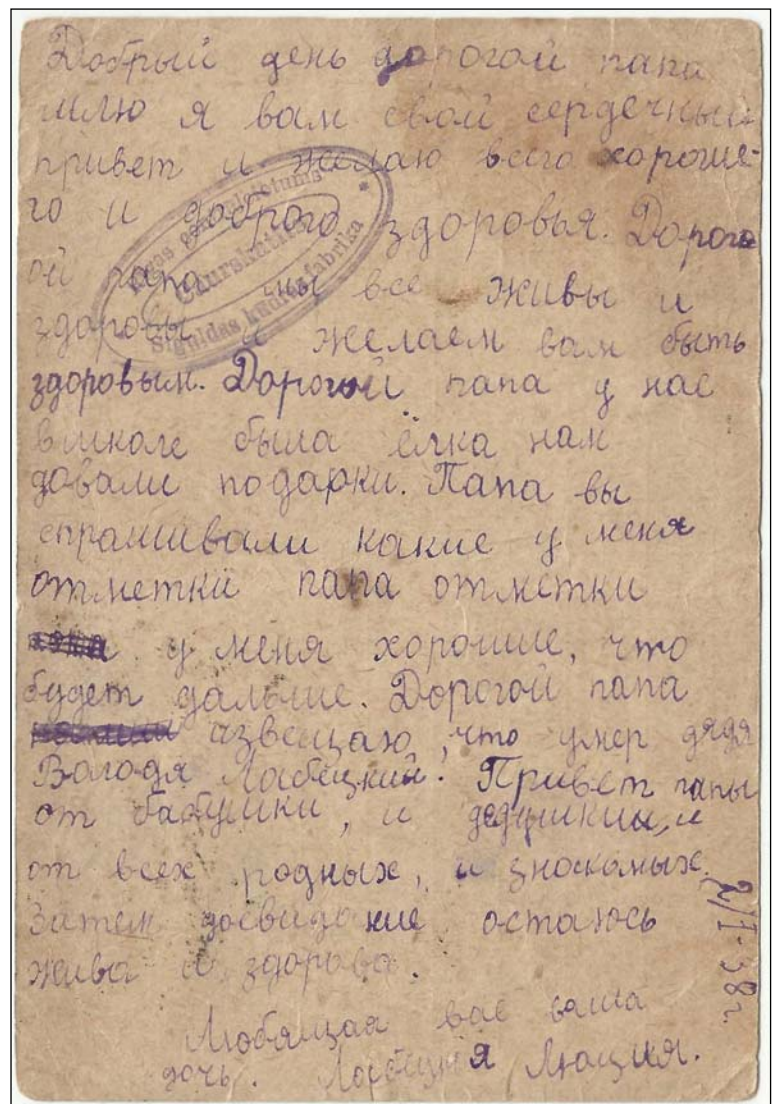
In de turf. Natuurlijk roept het direct de vraag op of er nog meer plaatsen of plekken waren waar veroordeelden te werk werden gesteld. Veen en bossen genoeg in Letland.

Van buiten Riga ken ik in Letland censuurstempels van 4 gevangenis en een kamp.

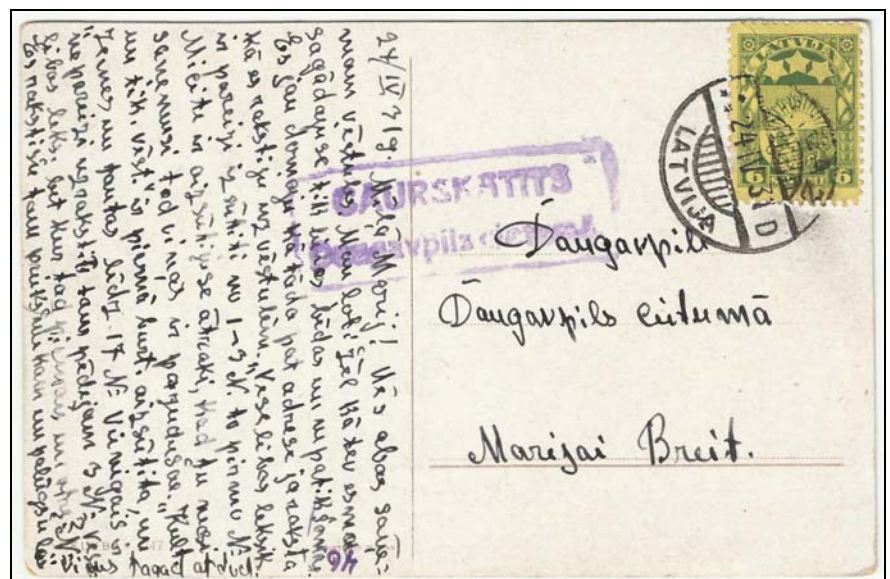
Daugavpils, 1931 (afb. 11).

De adressering van de kaart uit Riga is duidelijk: "Daugavpils cietumā". Het kastjesstempel van 52 x 18 mm heeft de algemene, te verwachten tekst: CAURSKATĪTS / Daugavpils cietums.

Afb. 10

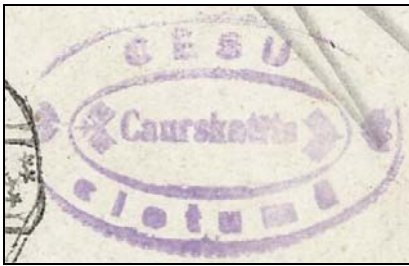

Afb. 11

Cēsis, 1937 (afb.12).

Ook in het censurstempel van de gevangenis van Cēsis wordt de plaatsnaam vermeld en de ovale vorm zagen we al eerder.

Afb. 12b

Bij de adressering valt op dat daarin geen gevangenis of Huis van Bewaring wordt genoemd, zo lijkt het een gewoon huis op nummer 23 in de Gaujastraat.

Rūjienā, 1936 (afb.13), of gaat het hier om de gevangenis van Valmiera ?

Noch uit de adressering, noch uit de tekst van het stempel kan ik opmaken in welke plaats de gevangenis zich bevond. Rūjienā en Valmiera liggen niet ver van elkaar in het noorden van Letland. Valmiera is een beduidend grotere plaats. Misschien gaat het hier dan toch om een door een gevangene geschreven kaart en werd het censurstempel op de uitgaande kaart geplaatst voor het verlaten van de gevangenis.

Liepāja, mei 1934 – maart 1935 (afb. 14 en 15).

Liepājas koncentrācijas nometne / Liepāja interneringskamp.

Op 15 mei 1934 pleegde de Letse president Karlis Ulmanis, gesteund door het leger, een staatsgreep waarmee een einde kwam aan het democratische bestel in Letland. Heuse, vermeende en potentiële politieke tegenstanders en kritische intellectuelen werden opgepakt. 400 van hen werden opgesloten in een interneringskamp op het terrein van de voormalige Russische oorlogshaven van Liepāja. Ze werden er onderbracht in, door een dubbel prikkeldraadhek omgeven, barakken.

Afb. 14a

Afb. 12a

Afb. 13

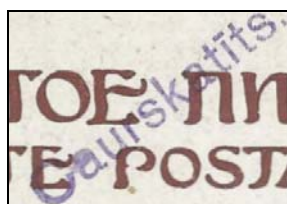
Het overgrote merendeel van de 400 gevangenen was lid van de Letse Sociaal-Democratische Arbeiderspartij of aanverwante verenigingen en vakbonden. Onder hen bevonden zich parlementsleden, burgemeesters, leden van gemeenteraden, schrijvers en een aantal actieve legerofficieren. Lang hebben de geïnterneerden niet in het kamp verbleven. Al in december 1934 was het aantal gevangenen teruggebracht tot ongeveer 70.

In het interneringskamp beschikten de censoren over het stempel “Caurskatīts”.

Afb. 14b (130 %)

Op het eerste gezicht lijkt het te gaan om twee verschillende stempels: het ene oogt slanker dan het andere.

Afb. 15b (130 %)

Nameten leert dat het gaat om één stempel van 31 x 4 ½ mm. Mogelijk waren er twee censoren: de ene met zware hand van stempelen met een blauw stempelkussen, de andere met een lichte slag en een violet kussen.

De kruizen van Wolfgang Watzke

Al tijdens de bijeenkomst van de Duitse Letland-vereniging in Hennef dit jaar kon ik de 12 kaarten met censurstempels van gevangenis in de collectie van Wolfgang Watzke bekijken. De gebruiksdata die ik in dit artikel noem zijn mede daarop gebaseerd. Maar ik had niet goed genoeg gekeken. Pas op de scans die ik van Wolfgang ontving ontdekte ik de twee kruizen (afb. 16 en 17), het ene lichtrood en het andere blauw.

Afb. 15a

Afb. 16

Het lichtrode kruis uit 1926 komt zowel in kleur als vorm overeen met het kruis van afbeelding 2, ook uit 1926. Het blauwe kruis uit 1927 heeft dezelfde vorm. Hoewel beide kaarten werden geadresseerd aan de Centrale Gevangenis vond de censurering ervan op verschillende plaatsen plaats: in 1926 in de Centrale Gevangenis, in 1927 bij het Openbaar Ministerie. En dat komt dan, gelukkig, mooi overeen met de gebruiksdata die ik hierboven noemde.

Blijft de vraag naar de betekenis van de, zo overduidelijk op de postzegels gestempelde, kruizen. Ik kan het nog steeds niet goed zien, maar ze moeten wel iets met de gevangenis te maken hebben. Wie het beter (of zeker) weet, vertel het!

Afb. 17

Tot slot

Er zijn verzamelaars die de stempels van de gevangenscensuur niet of nauwelijks het verzamelen waard vinden. Ze zouden geen deel uitmaken van het door de overheid of de militaire autoriteit georganiseerde postverkeer. Daar ben ik het niet mee eens: mensen moeten ongecontroleerd kunnen schrijven en lezen.

Het is mij om het even wie dat grondrecht schendt, terecht of onterecht. Het is een inbreuk op het vrije postverkeer en daarmee zijn voor mij alle censurstempels een onderdeel van de postgeschiedenis.

Ik realiseer me dat het in dit artikel wemelt van de aannames, vermoedens en mogelijkheden.

Het materiaal leent zich er voor en ik hoop dat het u prikkelt om verder te zoeken en te reageren. Wolfgang Watzke dank ik voor zijn actieve betrokkenheid.

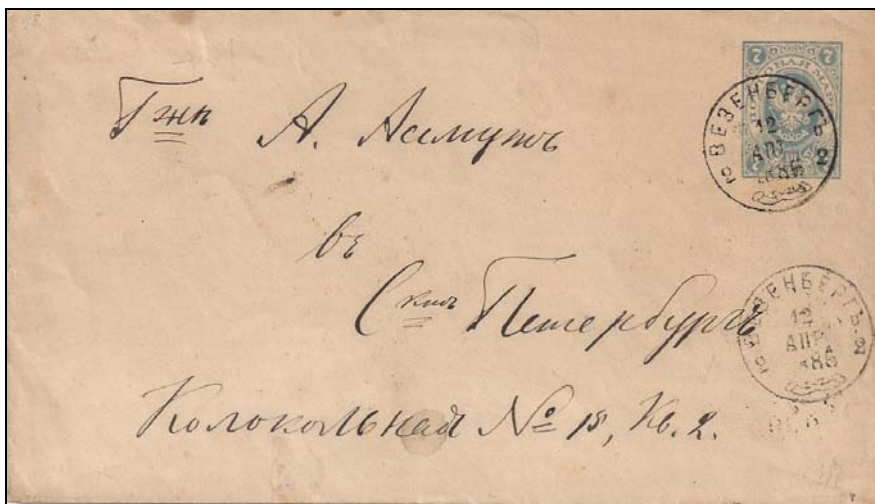
◀

PLAATSEN SPELEN VERSTOPPERTJE : RAKVERE

Sijtze Reurich

Rakvere is een stad in Noord-Oost-Estland en de hoofdstad van de provincie Lääne-Virumaa. De Duitse naam leek er helemaal niet op: Wesenberg. De Russische transcriptie daarvan was Безенбергъ.

Ik laat twee voorbeelden zien van een Russisch stempel met die naam, een van het type *enkelringstempel* en een van het type *dubbelringstempel* (afb. 1 en 2).

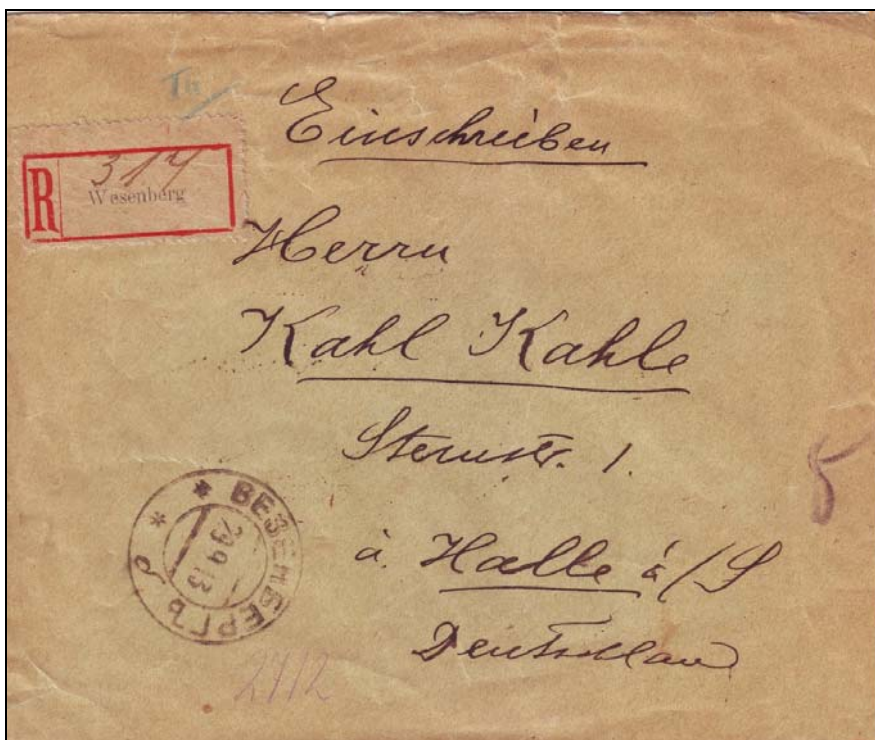

Afb. 1

Brief met ingedrukt zegel, verstuurd van Wesenberg naar Sint-Petersburg op 12 april 1885 (collectie Jan Kaptein).

Afb. 2

Aangetekende brief van Wesenberg naar Halle (Saale) van 29 september 1913. Het aantekenstrookje met Latijnse letters en een R was speciaal bedoeld voor zendingen naar het buitenland. De postzegel zit achterop; dat was gebruikelijk bij aangetekende brieven. De geadresseerde heette waarschijnlijk gewoon 'Karl Kahle', maar de afzender verschreef zich en maakte daar 'Kahl Kahle' van.

In de korte periode (februari-november 1918) dat Estland door Duitsland was bezet, kreeg Wesenberg een stempel met de naam in Latijnse letters (**afb. 3**).

Toen Estland na het vertrek van de Duitsers onafhankelijk was geworden, kreeg Rakvere eindelijk een stempel met de naam Rakvere (**afb. 4**).

Afb. 3

Brief van Wesenberg naar Dorpat (Tartu; zowel de Duitse als de Estse naam wordt gebruikt in de adressering), 14 juli 1918. De D in een cirkel is van de censuur in Dorpat. De brief heeft blijkbaar een tijd in het licht gelegen met een andere brief erbovenop.

Afb. 4

Brief van Rakvere naar Altona in Duitsland, 21 augustus 1919. Altona werd in 1938 een stadsdeel van Hamburg.

Tijdens de Duitse bezetting in de Tweede Wereldoorlog (1941-1944) maakten de Duitsers weer een stempel met de naam Wesenberg aan, en wel voor de *Deutsche Dienstpost Ostland*, die in Estland, Letland, Litouwen en Wit-Rusland opereerde en vooral de post naar Duitsland verzorgde (**afb. 5**).

Estland kwam uit de Tweede Wereldoorlog als Sovjetrepubliek Estland. Die gebruikte tweetalige stempels met de naam in het Ests en Russisch. De Russische naam was echter niet de naam die in de tsarentijd was gebruikt, maar een cyrillische transcriptie van de Estse naam. Rakvere werd dus niet Везенбергъ, maar Раквере (**afb. 6**).

Afb. 5

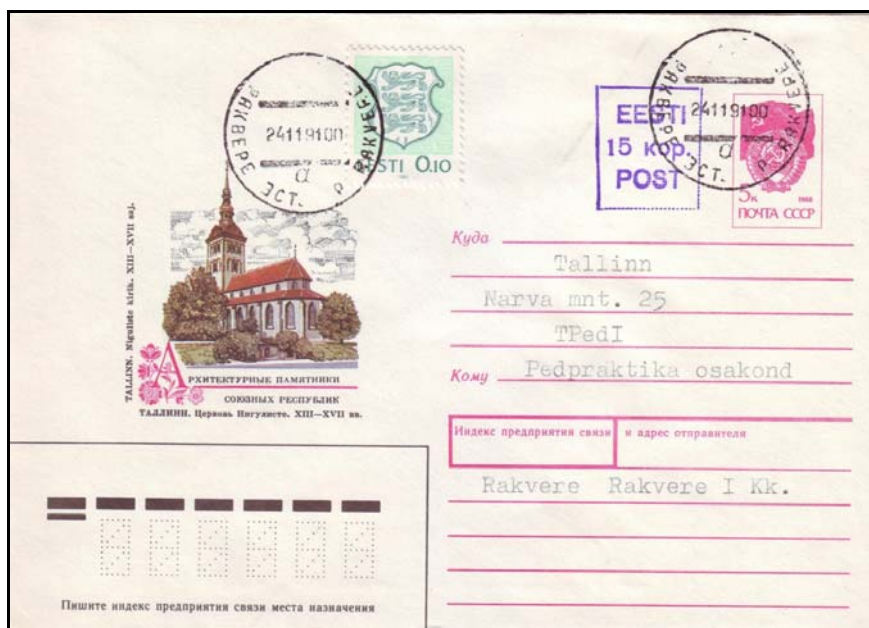
Aangetekende brief van Wesenberg naar Schönebeck in Duitsland met het stempel van de Deutsche Dienstpost Ostland. Links zien we een censuurstrook en bijbehorend rolstempel van het O(ber) K(ommando) (der) W(ehrmacht). De geadresseerde, Karl König, is een beruchte naam in filatelistische kringen. Hij zette overal in het bezette gebied de Dienstpost aan het werk om brieven aan hem te sturen, en die brieven waren bijna altijd zwaar overgefrankeerd. Dat geldt ook voor deze brief met een Ostland-zegel van 80 Pfennig, waar 42 Pfennig genoeg was geweest. Maar het gaat deze keer om het stempel, en dat is mooi.

Afb. 6

Luchtpostbrief van Rakvere naar Boekarest in Roemenië, 26 januari 1970, met tweetalig stempel Раквере/Rakvere.

Afbeelding 7 ten slotte laat zien wat er met het Sovjetstempel gebeurde toen Estland zich in 1991 weer onafhankelijk had verklaard. Het kappen in stempels gebeurde in Estland trouwens maar sporadisch. In Letland, en vooral in Litouwen, gebeurde het veel vaker.

Afb. 7

Brief van Rakvere naar Tallinn, 24 november 1991. In het stempel zijn de Sovjetster en de letters CC in de combinatie ЭСТ. ССР gekapt. Nu staat er 'Estse Republiek' in plaats van 'Estse Socialistische Sovjetrepubliek'.

POST UIT LIEPĀJA, LIBAU, ЛИБАВА [LIBAVA] 1

Jan Kaptein.

De Letse stad Liepāja had in de tijd van de tsaren de Russische naam ЛИБАВА [LIBAVA]. Ook werd de stad aangeduid met de Duitse naam Libau. Op de kaart (afb. 1) uit 1908 is de Duitse naam Libau gebruikt. Ook in deze periode was de stad een belangrijke haven op de westkust van het gouvernement Koerland.

In 1562 werd Koerland een hertogdom, maar was in feite een vazal-staat van Polen. In de Zweedse periode – vanaf 1658- was het gebied een Zweedse provincie. Onder tsaar Peter I – in 1710- werd Koerland opnieuw een hertogdom. Met de derde Poolse deling -27 mei 1795- werd Koerland een Russische provincie.

In de Zweedse periode was er al een postverbinding vanaf Riga via Mitau en Libau en vanaf daar via Polangen naar Memel en Dantzig (zie de kaart, afb. 1)

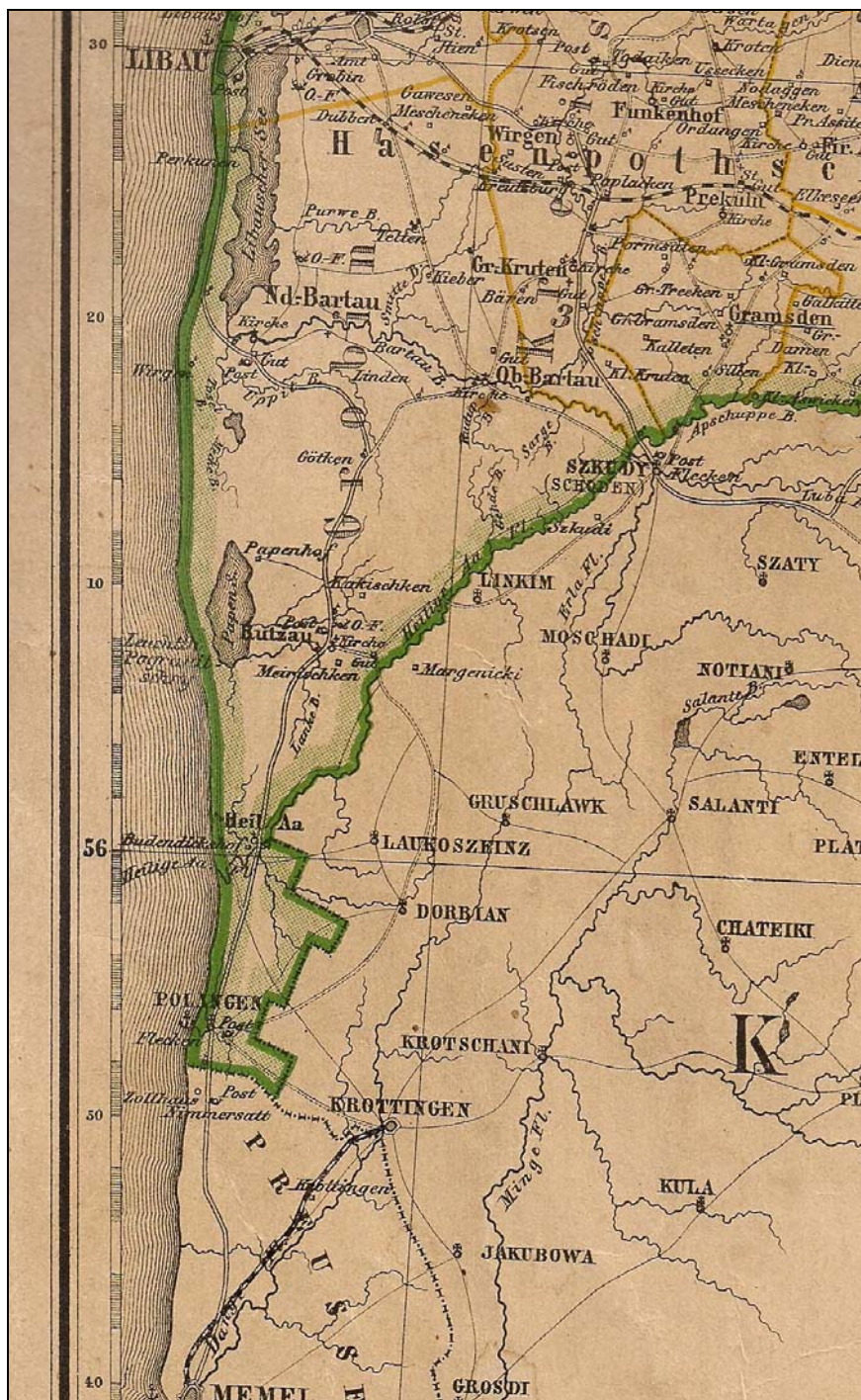
EO-filatelie

Op post uit ЛИБАВА [LIBAVA] werden aanvankelijk Duitstalige stem-pels gebruikt. De eerste stem-pels met de Duitstalige aanduiding Libau zijn – voor zover bekend- pas in gebruik als de stad deel uitmaakt van de Russische provincie Koerland.

Afb. 1 (117 %)

'General-Karte der Russischen Ost-See-Provinzen LIV-, EHST- und KURLAND Herausgegeben von C.G. RUCKER', Revel 1908. Vlak voor en na de grens met 'Preussen' is een postkantoor aangegeven.

In het Russische Rijk werden lang geen stempels gebruikt: in plaats daarvan werden brieven geregistreerd /aangetekend. Soms werd het gewicht en het ontvangen bedrag op de achterzijde geschreven. Op sommige plaatsen werden wel stempels gebruikt en er verschijnen officiële stempels in 1782. Met deze stempels werd aangegeven dat het juiste tarief was ontvangen.

In de postreglementen van 22 oktober 1830 werd bepaald dat alle brieven bij verzenden en bij aankomst een stempel moesten krijgen met plaats en datum.

Op de brief (**afb. 2**) naar Schiedam is een stempel gebruikt met de Duitse naam LIBAU. Dit type stempel was in gebruik in de periode 1804-1818. De brief gaat naar Schiedam in Nederland en wordt vervoerd via de grenskantoren Memel en Arnhem.

Ook toen al was Schiedam een bekend centrum van de jeneverstokerij. De firma Loopuijt (**afb. 2 en 3**) hield zich onder andere bezig met graanhandel, belangrijk voor de productie van jenever. Een tijd geleden kwam het archief van deze firma op de markt en de brieven kwamen zo in handen van verzamelaars.

Het handboek over deze periode – Jakimovs / Marcilger (**lit. 1**) - geeft een overzicht van de postroutes rond 1831. De internationale postroute vanaf Riga naar West-Europa loopt tot 1833 via Mitau, Gross-Drogen en Polangen naar Memel. Tussen Gross-Drogen en Libau was een zijtak van de internationale route: via Durben en Grobin.

Het stempel op de eerste brief naar Schiedam (**afb. 2**) is het oudste type: een regelmatig stempel met alleen de naam. Er zijn twee andere stempels van dit type bekend uit 1809: iets kleiner. Tussen 1816 en 1820 is een stempel in gebruik met LIBAU in een box. Daarna gaat men over naar een tweetalig stempel: twee cirkels met daartussen de Russische en Duitse naam. In de binnencirkel is de datum aangegeven, de eerste stempels waarbij de datum aangepast kon worden. In 1831-1832 is er soms 'den' voor de datum gezet.

Afb. 2 (72 %) (collectie Ruud van Wijnen)

Brief uit LIBAU, de Duitse naam voor de huidige Letse stad Liepāja, naar Schiedam "franco Emmerik". De brief heeft een stempel van het grenspostkantoor MEMEL en het "Deutsch Grensk." in Arnhem. Verder nog het stempel "FRANCO GRAENZE".

Afb. 3 (64 %) (collectie Ruud van Wijnen)

Brief, verzonden in 1834 vanuit ЛИБАВА [LIBAVA] naar Schiedam.

In totaal zijn er 9 verschillende EO-filatelistische stempels bekend. Het zesde stempel zien we op de brief (**afb. 3**) uit ЛИБАВА [LIBAVA] naar Schiedam uit 1834. Het is een Russisch stempel met de datum, in rood. Dit stempel was in gebruik in de periode 1832-1841.

Er zijn dus nog drie andere stempels bekend:

- *in de periode 1843-1860 een Russisch 3-regel stempel met plaats, datum en jaar

- *2-regel stempel: LIBAU 1850

- *twee cirkels: LIBAU bovenin tussen de twee cirkels, datum in de binnencirkel. In gebruik 1849-1861 voor post naar het buitenland.

De brieven naar Schiedam zullen verzonden zijn via de hiervoor

genoemde postroute via Gross-Drogen en Polangen naar Memel.

In deze periode was er ook een postroute tussen Windau, het Letse Ventspils, en Libau. Windau ligt ten noorden van Libau, aan de westkust van Koerland.

Introductie van postzegels

In 1857 werden in Rusland postzegels geïntroduceerd. Daarmee werd het ook nodig om de zegels te ontwaarden. In het begin werden stempels uit de eerdere periode gebruikt nog gebruikt om een stempel met datum op de achterzijde van de brief te zetten. Dit gebeurde in combinatie met een ontwaarding van de zegels door een handgeschreven kruis in zwarte inkt. Natuurlijk was dit niet erg efficiënt en de 'ontwaarding' kon te eenvoudig

verwijderd worden voor hergebruik. Men stapte dus over op de nummerpuntstempels om de zegels te stempelen.

De nummers “1” en “2” in ringen van punten werden ingevoerd als nummerpuntstempels voor St. Peterburg en Moskou in circulaire no. 138 van 26 februari 1858.

Op 31 mei 1858 werden de puntnummerstempels ingevoerd voor heel Rusland. Circulaire no. 157 van 17 augustus 1858 geeft meer details. Voor de districtspostkantoren, in rang onder de gouvernementshoofdsteden, werd een nieuw soort stempel ingevoerd: een nummer in een vierhoek van punten. Либава [Libava] was een districtspostkantoor en kreeg nummer 239 (afb. 4).

Afb. 4

Op de brief naar Riga – op een internetveiling aangeboden door www.russianstamps.com – is duidelijk dat nummer 239 bij Либава [Libava] hoort: in combinatie met datumstempel van Либава [Libava], 4 April 1861.

Met circulaire 123 van 11 december kwam een einde aan de nummerstempels in de meeste postkantoren. Alleen de spoorwegpost en ROPIT-kantoren gebruikten de driehoekige nummerstempels tot 2 juni 1877.

De ring-datumpstempels

Na de introductie van uniforme dagtekeningstempels -1860- is het eerste stempel van Либава [Libava] een enkelrings dagtekeningstempel van het ‘fleuron-type’.

Het EESTI-handboek van Hurt en Ojaste is het handboek voor Estland, maar de indeling van de ringstempels is ook bruikbaar voor Letland in de tsarentijd (lit. 2). In het boek is type 1 de eo-stempels en type 2 de nummer-puntstempels.

Afb. 6a (80 %)

De eerste groep dagtekeningstempels zijn de enkelringstempels:

- *fleuron-types (handboek type 3)
- *posthoorn-types (handboek type 4), niet gesignaleerd voor Либава [Libava]
- *aanduiding gouvernement onderin (handboek type 5)
- *type met aanduiding status postkantoor beneden en aanduiding gouvernement –indien gegeven- bovenin (handboek type 6)

Fleuron-types (type 3)

Deze stempels zijn in het handboek onderverdeeld:
Type 3A Enkelrings, ornament onderin en de datum in drie regels
3A1 Alleen de naam van het postkantoor, alleen Либава dus
Het aankomststempel van (op een spoorwegpost-stuk naar Либава) is van dit type (afb. 5 en 22).

Afb. 5

Er is nog een ander stempel van dit type: een licht gewijzigd ornament.

Subtype 3A1a – zoals deze, maar zonder ornament beneden, subtype 3A2 – Naam + П.О., en subtype 3A2a –

Naam + nummer + П.О.- zijn niet bekend van Либава.

Type 3A3 naam van de plaats en serienummer: voor Либава gesignaleerd met serienummer 2.

Posthoorn-types (type 4)

Dit type is niet gesignaleerd voor Либава.

Gouvernement onderin (type 5)

Dit type, enkelrings, datum in 3 regels, aanduiding van het gouvernement onderin is wel bekend van Либава [Libava] (afb. 6).

Afb. 6b

Ook type 5 is onder te verdelen: Het type zonder nummers aan beide zijden (type 5A) is niet gevonden voor Либава. Type 5B –enkelrings met nummers aan beide zijden wordt hier getoond (afb. 6).

Dit stempel, op een kaart in 1888 en verzonden naar België, is type 5b1: enkelrings met nummers aan beide zijden, aanduiding gouvernement Koerland onderin, en de aanduiding П.К. achter de plaatsnaam. Dit stempel van is het enige van dit type, dat hier gebruikt is.

Stempels van de overige sub-types zijn hier niet gebruikt (5B2, met П.О., en 5B3, met П.С.)

Status postkantoor onderin (type 6)

Het volgende type is type 6: gouvernement –indien gegeven) bovenin en type postkantoor onderin. Hier kunnen we onderscheiden:

*type 6A: datum in 3 regels, maand in letters, met gouvernementsaanduiding bovenin

*type 6B: hetzelfde, maar zonder aanduiding gouvernement

*type 6C: de maand in cijfers met aanduiding gouvernement. Een duidelijker karakteristiek: de 'cross-date' stempels

In Либава is gebruikt: Type 6A: serienummer 4 met onderin ПОЧТ.КОНТ en subtype 6A1 met onderin de aanduiding voor Post en Telegraafkantoor –П Т К (serienummer 1, 2, 4, 5, 6 en 7, en waarschijnlijk 3).

Cross-date (type 6C)

In Либава [Libava] zijn 7 verschillende stempels signaleerd van dit type en er zijn er waarschijnlijk meer gebruikt. Op deze brief (afb. 7) is in het stempel bovenin het gouvernement aangegeven en onderin het type postkantoor.

Afb. 7b (100 %)

Dubbelringstempels (type 7)

Afb. 8 (100 %)

Afb. 7a (75 %)

Afb. 9a

Hier een dubbelringstempel (afb. 8), gebruikt op een kaart naar Hannover. Ik neem aan dat de kaart in mijn collectie is opgenomen vanwege de datum: 11 11 11.

Het handboek over deze periode – Jakimovs / Marcilger (lit. 1) - toont wel 16 verschillende stempels van dit type (afb. 8 en 9) voor Либава [Libava].

De dubbelringstempels werden ingevoerd met circulaire nr 9 van 3 februari 1903. Als de oude stempels

versleten waren, werden ze door de nieuwe stempels vervangen.

De circulaire is de enige officiële beschrijving van de stempels met instructies voor vervaardiging en gebruik.

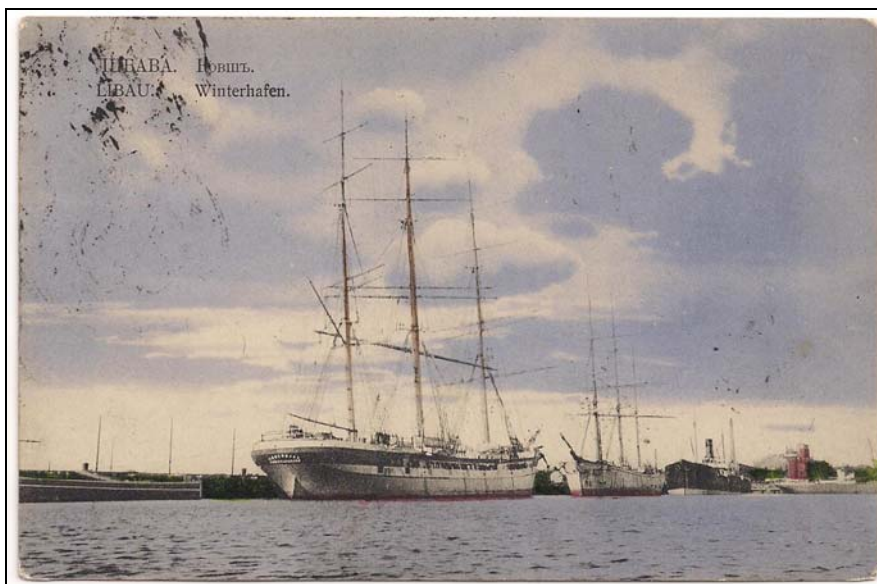
In het handboek van Kiryushkin en Robinson staat een samenvatting van deze regels (lit. 3, p.40-41).

Hierin staat onder andere vermeld dat elk postkantoor stempels moest hebben in twee maten: een grote om de zegels te ontwaarden en een kleinere

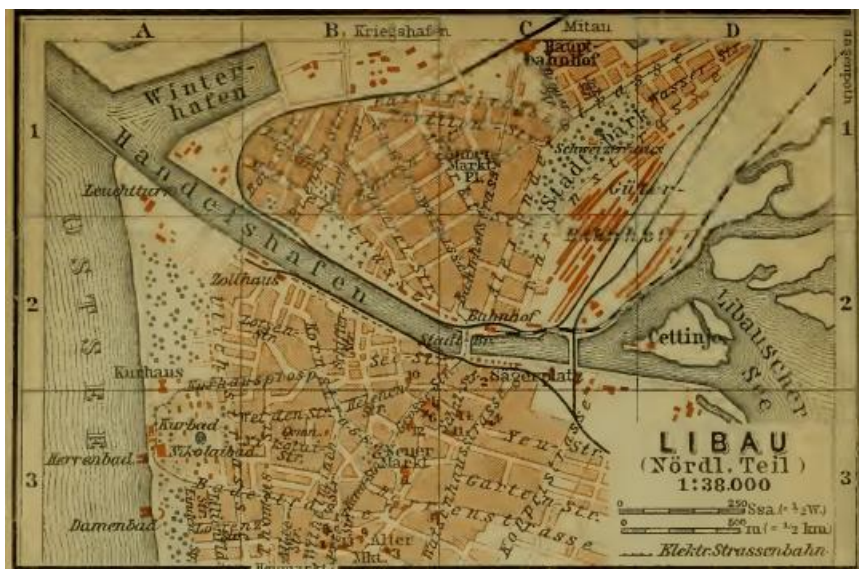
voor ontvangstbewijzen. De plaatsnaam moest dus bovenin tussen de twee ringen staan. De stempels moesten verwisselbare cijfers hebben om dag, maand en jaar aan te geven, in 1 regel. Om ruimte te sparen werd bij het jaar '19' weggelaten. In de circulaire is ook voorgeschreven dat de stempels van een postkantoor standaard moesten zijn in maat en inscriptie. Wel moesten er verschillende stempels zijn voor de verschillende soorten post en de verschillende postmedewerkers: te onderscheiden door een serieletter in alfabetische volgorde.

De kaart (afb. 9) met het dubbelringstempel van -3 5 11 heeft de handgeschreven aanduiding Libau 15/5 1911. De schrijver gebruikt hier de Gregoriaanse kalender. Bij deze kaart gaat het om de beeldzijde met de 'Winterhafen', de Winterhaven. Deze haven is aangeduid op de kaart (afb. 10) uit de reisgids van Baedeker (1914). In deze gids – in het hoofdstuk From Berlin to Riga, b. via Koshedari and Mitau- is Libau beschreven (lit. 4): "Libau, being the N. terminus of the Romni & Libau railway, which opens a wide 'Hinterland', is the chief port and commercial town of Courland, containing 90,000 inhab.; it lies at the point where the Lake of Libau (17 sq. M. in area) discharges into the Baltic sea through a channel dug in 1703. The chief exports are..... To the N. of the town is the fortified 'Naval Harbour of Emperor Alexander III. (no admission) with the Greek Catholic Marine Cathedral, consecrated in 1903."

Alexander III maakte van Liepāja een vesting: het fort was rond de stad gebouwd en begin 20e eeuw werd een grote militaire basis aangelegd op de noordwesthoek. Ook werd een aparte militaire haven uitgegraven. Dit gebied is bekend onder de Letse naam Kara Osta (Oorlogshaven). Er was ook een postkantoor in deze haven met eigen stempels (afb. 11).

Afb. 9b

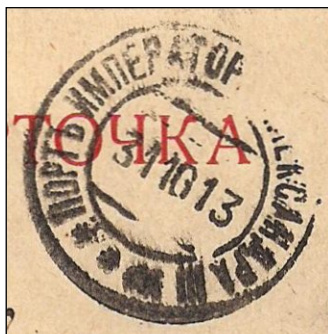
Afb. 10

Op de kaart is de Winterhafen aangegeven. Ook de 'Kriegshafen' is aangegeven, de Oorlogshaven ten noorden van Liepāja.

Op 16 mei 1896 is er een postagentschap geopend **ЛИБАВСКИЙ ПОРТЪ** [LIBAVSKII PORT]. Deze aanduiding staat ook in het cross-date stempel. Nikolajs Jakimovs geeft in zijn boek en artikel (**Lit. 1 en 5**) een overzicht van de gebruikte stempels. Op 19 augustus 1899 kreeg het postkantoor een nieuwe rang en naam: **ПОРТЪ ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРА III** [PORT IMPERATORA ALEKSANDRA III]. De nieuwe naam staat in de beide cross-date stempels (groot, serienummer 1, en klein, serienummer 2) met onderin **П.Т.О.** (Postkantoor).

Op 1 mei 1901 werd het postkantoor een Post- en Telegraaf hulpkantoor (rang VI) en dit is natuurlijk in de stempels te zien: drie cross-date stempels met de serienummers 1, 2 en 3, met onderin de aanduiding voor post en telegraafkantoor, **ПОЧТ.ТЕЛ. КОНТ.** [POCHT.TEL.KONT.]. Op 1 december 1908 werd het een Post- en Telegraafkantoor (rang IV) en worden er dubbelringstempels gebruikt. Er zijn vier verschillende stempels van dit type: kenletter **a** (groot en klein, kenletter **b** en **b**).

De kaart (**afb. 11**) met het aankomststempel van het postkantoor in de Oorlogshaven is geadresseerd aan: Libava, ... Alexander III Excellentie.. De kaart is gericht aan een hoge ome: de aanspreektitel Excellentie, verder geen adressering of ambtelijke of militaire rang. Vladimir Michajlowitsj Archangelsiki is de geadresseerde.

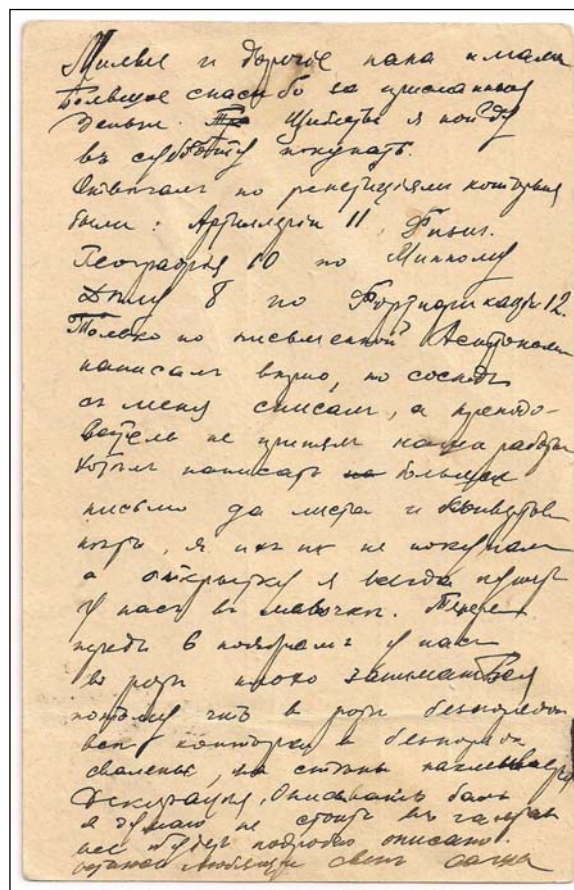

Afb. 11c (150 %)
In het aankomststempel is de naam aangegeven: **ПОРТЪ ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРА III** [PORT IMPERATORA ALEKSANDRA III].

De tekst van de kaart (met dank aan Olav Petri voor de vertaling):

Afb. 11a (81 %)

Afb. 11b

Geliefde vader en moeder ...
Dank U zeer ..

Rapport cijfers:
Artillerie 11
Geografie 10
Militaire techniek 8
Fortificatie 12

Sacha

Het is van iemand in opleiding bij de strijdkrachten, waarschijnlijk de landmacht.

Hij noemt zijn cijfers, behaald bij de repetities.

Hij meldt zijn ouders dat het vak astronomie een probleem is omdat zijn buurman van hem had overgeschreven, de docent accepteerde beide werkjes niet wegens spieken.

Afb. 12a (81 %)

Оnderschrift van de afbeelding
**ПОРТЪ ИМПЕРАТОРА
АЛЕКСАНДРА III** [PORT IMPERA-
TORA ALEKSANDRA III]. Daarna nog
Officieren van de Marine Mess.

Afb. 12b (81 %)

De kaart gaat naar België en de
schrijver vraagt om Belgische postze-
gels (gebruikt). Rechtsboven het stem-
pel van **ЛИБАВА [LIBAVA]** staat de
mededeling dat de postzegel op de
andere zijde is te vinden.

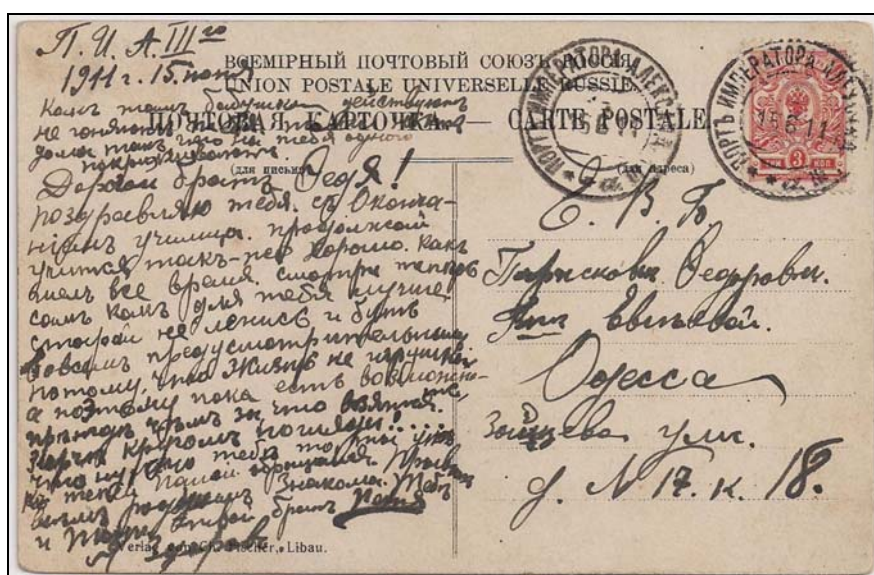

Afb. 13a (83 %)

Verzonden vanuit de haven met het
stempel **ПОРТЪ ИМПЕРАТОРА
АЛЕКСАНДРА III** [PORT IMPERA-
TORA ALEKSANDRA III], 16 juni
1911.

Afb. 13b (150 %)

Op het terrein van de oorlogshaven stond ook een gebouw, waar de Marine-officieren bijeen kwamen (afb. 12).

Het stempel heeft als serieletter **к**, de 11^e letter van het Russische alfabet. Het handboek van Jakimovs / Marcilger (lit. 1) laat een dubbelringstempel van **ЛИБАВА [LIBAVA]** zien met de serieletter **у**, de 20^e letter van het alfabet. Er zijn dus heel wat stempels van dit dubbelringstype gebruikt. Er is ook een dubbelringstempel gebruikt zonder serieletter – met 3 sterren – in de indeling van het handboek EESTI type 7B2. De stempels met * * a, etc, zijn van het type 7B1.

De beeldzijde van de kaart (afb. 13) uit **ПОРТЪ ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРА III** [PORT IMPERATORA ALEKSANDRA III] toont het 'Badeanstalt'. Ook in de tsarentijd was Liepāja al een bekende badplaats. De bezoekers willen uiteraard een leuke afbeelding naar bekenden en familie sturen. Er zijn dus veel ansichtkaarten verzonden met stadsgezichten.

ЛИБАВА [LIBAVA] als badplaats

Baedeker, uitgave 1914, (lit. 4) geeft de mogelijkheden van de badplaats aan. Per elektrische tram kon de reiziger vanaf het station naar de Neumarkt in het centrum en het Kurhaus. Vanaf het Kurhaus liep de tramlijn verder naar de zeehaven. Iets ten zuiden van het Kurhaus waren "the Municipal Baths (Kurbad), the Nikolaibad (warm bath 60 kop.), and the bathing-places for ladies and gentlemen (bath 15 kop.)."

Op de kaart hiernaast is "Das Herren-Kaltbad" te zien. De groeten uit Libau gaan naar Brünn, het huidige Brno in Tsjechië.

Afb. 14b (100 %)

Afb. 13c

Afb. 14a (82 %)

Groeten uit Libau met een afbeelding van 'Das Herren-Kaltbad'

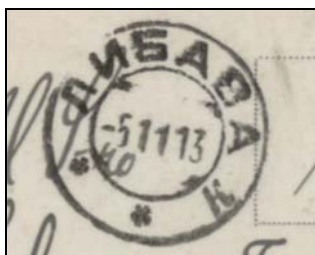
De kaart is verzonden door een lid van een kaartenverzamelaarsvereniging (afb. 14b). Met het verzoek om kaarten terug te sturen.

Uiteraard werden ook gezichten van het Libause strand verzonden (afb. 15). Deze fraaie kaart gaat naar Hamburg, gefrankeerd met 4 kopeken.

Afb. 15b (100 %)

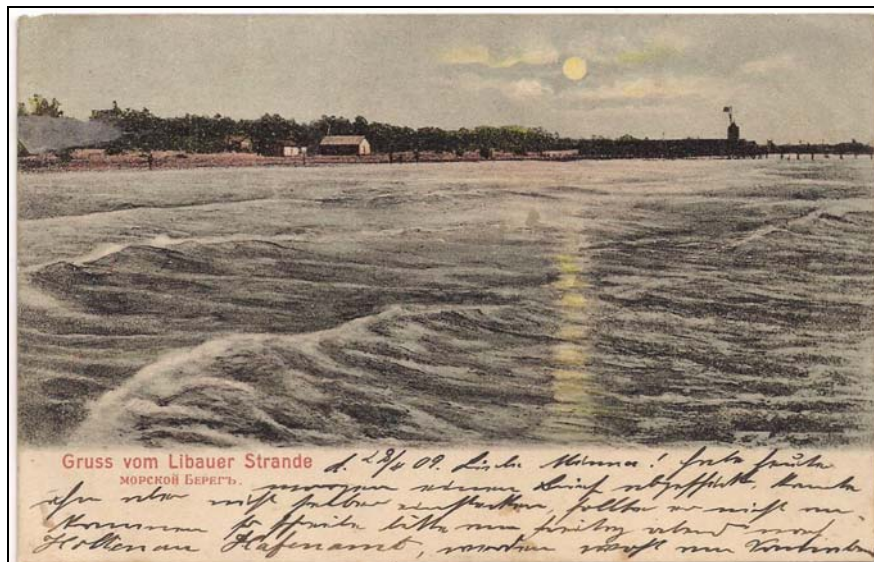
Op Ansichtkaarten komen we ook vaak het 'Rosenplatz' tegen (afb. 16). Tussen 1911 en 1913 werd dit plein aangelegd als openbaar park en is ook nu nog een bekend trefpunt in de stad. Het wordt ook wel als het hart van de stad gezien. In de 18^e eeuw bevond zich hier de 'Neue Markt'. In 1910 werd de markt verplaatst en men besloot om op de oude marktplaats een openbaar park, een rozentuin, aan te leggen.

Afb. 16b (100 %)
Zoals gewoonlijk op 'Bildseitig' gefrankeerde kaarten staat op de adreszijde een duidelijk stempel. De kaart gaat naar Duitsland.

De kaart met een gezicht op het zuidelijk deel van de stad (afb. 17) gaat naar Kopenhagen. De schrijver begint met 'Libau den 4/11.09', dus de datum volgens beide kalenders.

De kaart met het beeld op een straat (afb. 18) heeft wel een bijzondere bestemming: САЛАНТЫ КОВ. [SALANTY KOV.]. De plaats ligt dus in het gouvernement Kowno en het is de huidige plaats Salantai in noordwest Litouwen. De Russische naam lijkt meer op de Poolse aanduiding van deze plaats, Sałanty.

Afb. 15a (80 %)

Afb. 16a (83 %)

De kaart met zicht op de haven (afb. 19) is verzonden naar een 'infanterist' in Duitsland.

Afb. 18c (100 %)

Salantai kreeg in 1746 stadsrechten, maar is nog steeds klein: 1847 inwoners (2005). Een vrij zeldzaam stempel dus.

Afb. 17a (82 %)
Gezicht op de zuidzijde van de stad.

Afb. 17b (100 %)

Afb. 18a (83 %)

Afb. 18b (100 %)

Afb. 19a (83 %)

Afb. 19b (100 %)

Spoorpost

Voor de post per spoor werd in 1869 een speciale organisatie opgezet, die de rijdende postkantoren en stationspostkantoren beheerde. Deze organisatie was wel nauw verbonden met de Rijkspost, maar bleef een aparte organisatie.

In 1871 werd de spoorlijn van Либава [Libava] naar Murawjewo (en verder richting Schaulen, Radziwilischki) geopend. De lijn sloot in Koschedary aan op de lijn Kowno-Wilno.

De spoorwegmaatschappij 'Libau-Romny-lijn' (lit. 6, p. 8) nam 1871-1874 de lijn Libau-Murawjewo-Radziwilischki-Koschedary-Landorowo-Wilna-Wilejka-Minsk-Romny in gebruik. Deze lijn was in totaal 1338 km. Later zou deze spoorwegmaatschappij nog verder actief zijn, richting Ukraine. Op een deel van de lijn (58 km), Koschedary tot Wilejka, was de maatschappij medegebruiker. In 1872-1873 werd door dit bedrijf nog een lijn Radziwilischki naar Kalkuhnen (richting Dünaburg) aangelegd. In 1891 werd deze spoorwegmaatschappij overgenomen door de staat.

Deze briefkaart (afb. 20) is verzonden vanuit ЛИБАВА [LIBAVA] en gaat via Muravjevo (in Litouwen) naar Riga, 13-14 augustus 1875. De kaart heeft het stempel van het stationspostkantoor van ЛИБАВА (afb. 20b). Dit is het oudste type stempel van het stationpostkantoor ЛИБАВА.

Afb.

20b (150%)

Het stationstempel met in het stempel de aanduidingen ЛИБАВА П.О., Libava postkantoor en ЛИБАВА Ж.Д. de afkorting voor ЖЕЛЕЗНАЯ ДОРОГА, Zheleznaya Doroga = spoorlijn

Afb. 20a (83 %) (collectie Ruud van Wijnen)

Afb. 21 (83 %)

In Muravjevo ging de kaart verder met de postwagen van de Riga Muravevo spoorweg: spoorwegstempel met naast de dagaanduiding het stationsnummer 9 van Muravjevo. De codenummers van de stations werden in 1881 afgeschaft.

Het spoorpostkantoor ЛИБАВА was geopend in september 1874. Het handboek van Kiryushkin en Robinson (lit. 9) geeft ook data van vroegste en laatste (gerapporteerde) gebruik van de stempels:

- Oudste stempel (afb. 20) 30.9.74 – 26.5.77

- Enkelringstempel met datum in 3 regels, met onderin ЛИБАВО.РОМЕНСК.Ж.Д. 14.8.79 – 31.5.84
- 'Cross-date' stempel met onderin ЛИБАВО.РОМЕНСК.Ж.Д. 20.6.07
- Ovaal (afb. 21 en 22) 5.11.12 – 22.2.13

Hierboven (afb. 21) een kaart met het latere ovale stempel van het spoorpostkantoor van ЛИБАВА [LIBAVA]. Onderin het stempel staat de afkorting voor ВОКЗАЛЬ (station). Het station had ook een eigen etiket voor aangetekende post (afb. 22).

In het speciale nummer van HBG over de spoorpost van Litouwen, gaat het vooral over Litouwen, maar er is ook informatie over **ЛИБАВА** (Libava, Liepaja) hierin te vinden (lit. 7). Spoorpostlijnen liepen vanuit **ЛИБАВА** (Libava, Liepaja) ook richting Vilnius. De lijn van **ЛИБАВА** (Libava, Liepaja in Letland) via **ВИЛЬНО** (Wilno, Vilnius) naar **МИНСКЪ** (Minsk) was een van de hoofdlijnen.

Vanaf Либава [Libava] was iets verder op de lijn ook een aftakking naar **КРЕТИНГЕНЪ** (Kretingen, Kretinga) – open 1892- in het westen van het huidige Litouwen. Op deze lijn was geen spoorwegpost. Verder is er tussen Либава [Libava] en Hasenpoth ten noorden van Либава, in 1899 nog een smalspoorlijntje geopend, de enige met de 1000 mm breedte.

Vanaf 1884 tot 1915 reed op de route naar Minsk postwagon no. 45 Minsk – Libava en No. 46 Libava – Minsk (afb. 23).

De oudste stempels vermelden beide richtingen: **ПОЧТОВЫЙ ВАГОНЪ** No 45-46 (Pochtoviy vagon No.45-46).

De periode hiervoor 1871-1881 reed deze postwagons als 45 van **ЛИБАВА** naar **ЕТКНЫ** (Libava naar Etkany) en als no. 46 in de omgekeerde richting.

Bij de bepaling van de nummers was bij de oneven nummers de vertrekrichting gezien vanuit de hoofdstad St. Petersburg of een grote plaats. De retourrichting was dan met het volgende even nummer aangegeven. Op de route Libava-Etkany was Libava de grote plaats en Etkany nog niet veel meer dan een station, dus route 45 vertrok uit Libava. De retourrichting 46 vertrok vanuit Etkany. **ЕТКНЫ** (Etkany) begon als een klein station (1862) op de lijn tussen Kaunas en Vilnius, richting Duitse grens. In 1884 kreeg de stad een andere naam: **КОШЕДАРЫ** (Kosiedary, Kaisiadorys).

Tijdens de Eerste Wereldoorlog is Kaunas ook direct verbonden met de

Afb. 22 (100 %) (collectie Ruud van Wijnen)
Aantekenlabel van het spoorwegpostkantoor op een brief. In het label staat ook vermeld:
ЛИБАВА Ж.Д. П.О.,
Libava postkantoor (П.О.)
en **Ж.Д.**, de afkorting voor **ЖЕЛЕЗНАЯ ДОРОГА**,
Zheleznaya Doroga = spoorlijn

Afb. 23a (87 %)

Afb. 23b (87 %)

De kaart is geschreven in Kaunas (Kowno). Op deze zijde is ook het aankomstempel **ЛИБАВА** [LIBAVA] geplaatst. De kaart is beschreven in het speciale nummer van HBG over de Litouwse spoorpost (HBG 56, p. 124).

lijn naar **ЛИБАВА**, zodat de omweg via **КОШЕДАРЫ** niet meer nodig was.

Op de route naar Minsk (na 1884) was Minsk natuurlijk de belangrijkste plaats en vertrok route 45 vanuit Minsk. De retourrichting 46 vertrok nu vanuit Libava.

De kaart uit Kaunas naar Libava (afb. 23) is in Vilnius overgedragen aan postwagon 45-46 naar Libava. Hier is stationsnummer 1 van Vilnius naast de datumaanduiding aangegeven.

In 1879 was Libava nr 1 (afb. 24), maar in 1876 hoorde dit nummer bij station Vilnius.

De brief naar Hamburg (afb. 24) gaat via ЕТКНЫ (Etkany). Zoals we hiervoor gezien hebben ver- trok de eerste periode – 1871 tot 1881- lijn 45 vanuit Либава [Libava].

Afb. 24b (100 %)

Het stempel met de vermelding van beide richtingen, 45-46 (afb. 23), is het oudste stempel en is gesignaleerd met serienummers 1, 2, 3 en 4. Het stempel met serienummer 3 is nog ge- bruikt in februari 1898.

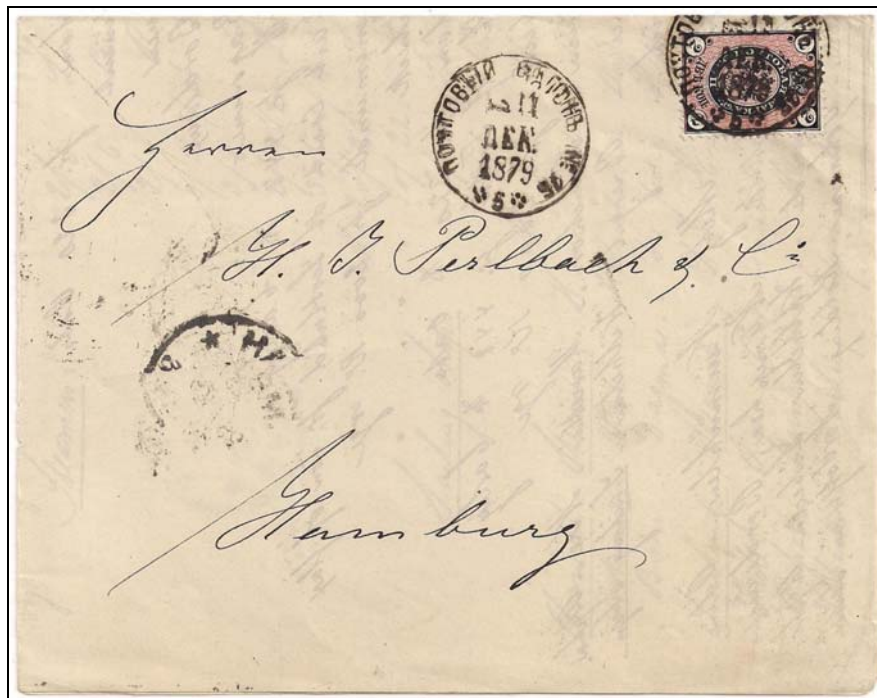
De stempels met alleen de aanduiding van lijn 45 (of 46) hebben aanvanke- lijk de datum in 3 regels met de maand in cyrillisch, met serienummer. Hier (afb. 24) is dit type stempel van route 45 dus met serienummer 5 te zien, de datum is 11 december 1879.

Met de invoering van de 'cross-date'- stempels voor de gewone post komen deze stempels ook in gebruik bij de spoorwegpost. Op de kaart van Либава [Libava] naar Vainoden (afb. 25) -1906, dus richting Minsk is lijn 46- is dit type stempel gebruikt.

De briefkaart naar Vilnius (afb. 27) is meegegeven met spoorwagen 46, met het nog latere ovale spoorstempel ЛИБАВА 46 МИНСКЪ.

Het handboek (+addenda) van Kiryushkin en Robinson (lit. 8) geeft ook de types en data van eerste en laatste (gerapporteerde) gebruik van de stempels op deze spoorpostlijn. Voor lijn 45-46 (type met vermelding beide routenummers, datum in 3 regels):

- Serienummer 1
3.9.73 – 11.3.76
- Serienummer 2 (afb. 23)
11.6.73 – 11.3.77
- Serienummer 3
20.1.73 – 2.98
- Serienummer 4
22.7.77 – 5.8.77

Afb. 24a (81 %) (collectie Ruud van Wijnen)
Drukwerk, verzonden met postwagon no. 45, 11 December, 1879.

Afb. 25 (79 %) (collectie Ruud van Wijnen)
Briefkaart van "Libau" naar station Vainoden aan de Libava-Romni spoorweg, 12 mei 1906. De afzender vermeldt zijn woonplaats in het Duits "Libau", schrijft zijn boodschap in het Hebreeuws en adresseert in het Russisch.

nummer	periode	
45	November 1871	ЛИБАВА - ЕТКНЫ
45	Januari 1875	ЛИБАВА - КОШЕДАРЫ
45	1881	РОМНЫ - ЛИБАВА
45	1884	МИНСКЪ - ЛИБАВА

En routenummer 46 dus voor de retourrichting.

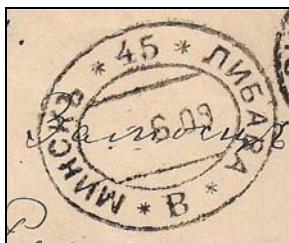
Voor lijn 45 (type met vermelding enkel routenummer, datum in 3 regels):

Serienummer 1 (2.7.78 – 26.11.94)
 Serienummer 2 (25 mm) (15.5.82 – 30.10.95)
 Serienummer 2 (26 mm) (5.5.78)
 Serienummer 3 (14.1.87 – 20.4.89)
 Serienummer 4 (9.6.82 – 13.10.92)
 Serienummer 5 (15.3.79 – 16.11.83)
 Serienummer 6 (4.10.78 – 28.10.80)
 Serienummer 9 (2.6.84)

Voor lijn 45 (type 'cross-date. met maand in Romeinse cijfers):

Serienummer 1 (11.8.99 - 7.6.07)
 Serienummer 2 (6.6.96 – 13.8.01)
 Serienummer 3 (22.8.96)
 Serienummer 6 (28.6.03)
 Serienummer 9 (15.8.02)

Voor lijn 45 (type ovaal **МИНСКЪ** **45 ЛИБАВА**):

Afb. 26 (100 %) (collectie Ruud van Wijnen)
 Stempel route 45, gebruikt op een brief naar Uzljani in gouvernement Minsk, 1909.

Serieletter A (19.4.85 – 24.03.09)
 Serieletter Б (22.12.08 – 31.8.11)
 Serieletter B (18.10.07 – 13.8.13)
 Serieletter Г (1909 – 5.2.14)
 Serieletter Д (10.2.12 – 3.5.17)

Voor lijn 46 (type met vermelding enkel routenummer, datum in 3 regels):

Serienummer 1 (20.7.79 – 2.12.92)
 Serienummer 2 (7.11.80 – 12.9.93)
 Serienummer 3 (7.6.83 – 14.9.94)
 Serienummer 4 (22.8.78 – 24.9.94)
 Serienummer 5 (3.12.86 – .11.94)
 Serienummer 6 (19.9.78)
 Serienummer 7 (8.9.81 - 14.8.87)
 Serienummer 8 (27.10.80)
 Serienummer 10 (16.6.88 – 6.7.89)

Voor lijn 46 (type 'cross-date. met maand in Romeinse cijfers):

Serienummer 1 (8.2.99 – 3.3.99)
 Serienummer 2 (13.3.91 – 15.6.01)

Afb. 27 (81 %) (collectie Ruud van Wijnen)
 Briefkaart naar **ВИЛЬНА**[WILNA]. In het ovale spoorstempel **ЛИБАВА МИНСКЪ** staat het routenummer 46.

Serienummer 3 (22.9.96 – 15.4.99)
 Serienummer 4 (23.9.97 – 12.1.98)
 Serienummer 5 (21.1.97)
 Serienummer 7 (3.1.00 – 4.9.02)
 Serienummer 8 (6.9.02)
 Serienummer 9 (**afb. 25**) (29.7.04 – 13.6.06)

Voor lijn 46 (type ovaal **ЛИБАВА** **46 МИНСКЪ**):

Serieletter A (5.9.11 – 5.11.12)
 Serieletter Б (**afb. 27**) (22.12.08 - 26.06.09)
 Serieletter B (14.8.11)
 Serieletter Г (2.2.08 – 4.3.11)
 Serieletter Д (26.9.07 – 4.3.11)

Spoorpostroute 85-86

Spoorpostlijn 85-86 reed tussen **РИГА** (Riga) en **МОШЕЙКИ** (Možeiki), en tussen 1900 en 1913 van Riga naar **МУРАВЕЕВО** (Muravjevo). In feite dezelfde plaats: waarschijnlijk wijzigde de naam in 1891.

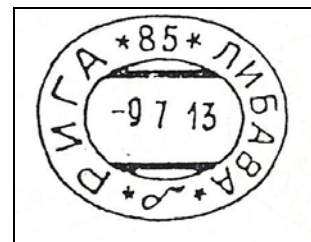
In 1912 gaat deze lijn naar **Либава** [Libava] en deze naam komt dan in het -ovale- spoorwegstempel te staan.

De (bekende) gebruiksdata van het stempel **РИГА 85 ЛИБАВА**:

Serieletter a (4.4.14 – 11.4.15)
 Serieletter Б (5.10.12 – 24.1.15)
 Voor **ЛИБАВА 86 РИГА**:

Serieletter a (18.3.13 – 26.6.15)
 Serieletter Б (18.5.13)

Afbeeldingen van spoorstempels zijn te vinden in Kiryushkin en Robinson (**lit. 9**). Onderstaande stempels komen uit het handboek van Jakimovs (**lit. 1, p. 4:16**).

In stempels worden serieletters gebruikt. De volgorde in het Russische alfabet is anders:

1° letter: А а [A]
 2° letter: Б б [B]
 3° letter: В в [V of W]
 4° letter: Г г [G]
 5° letter: Д д [D]
 6° letter: Е е [E]
 7° letter: Ж ж [ZH]

Vaak worden in stempels de 'geschreven' letters gebruikt. De eerste 7 letters:

а, б, в, г, д, е, ж

Afb. 28

Detail van een spoorkaart uit een Russisch boek -1910-met spoorkaarten (bibliotheek HBG).

Literatuur

1. Postal history of Imperial Russia in pre-independent Latvia / N. Jakomovs, V. Marcilger. – 2000
2. EESTI = Estonia : philately & postal history handbook catalogue = Estland : Philatelie & Postgeschichte Handbuch Katalog / Vambola Hurt, Elmar Ojaste. - 1986. - 767 p.. - With supplement 1988
3. Russian postmarks : an introduction and guide / A.V. Kiryushkin and P.E. Robinson. – 1989
4. Russia with Teheran, Port Arthur, and Peking : handbook for travelers / by Karl Baedeker. - First English edition published 1914, - This edition reprinted in 1971 and jointly published by David & Charles Newton Abbot and George Allen & Unwin London. - p. 50.
5. De oorlogshaven van Libava (Libau, Liepāja) / Nikolajs Jakimova. – In: HBG 1999 ; 34. – p. 69-70
6. Eisenbahnen im Baltikum / Herman Gijsbert Hesselink, Norbert Tempel. – LOK Report. – 1996
7. HBG 56: Spoorpost in Litouwen 1 / Jan Kaptein, Eugenijus Uspuras. – In: HBG 2004 ; 44. – p. 34-47 en Spoorpost in Litouwen 2 / Jan Kaptein. – In: HBG 2004 ; 45. – p. 18-29
8. Russian railway postmarks / by A.V. Kiryushkin and P.E. Robinson. – 1994 + Addenda BJRP 101.

TERUGKOMEN OP ... TARTU

Sijtze Reurich

De brief is uit 1909, toen Tartu nog *Joerjev* heette, en afkomstig van de afdeling Joerjev van de Vereniging van Landeigenaren in het Gouvernement Lijfland met de fraaie naam 'Zelfhulp'. Het aardige is dat de naam van de vereniging er in drie talen op staat: Russisch, Duits en Ests, alle drie de talen met hun eigen variant van de plaatsnaam: Юрьевъ, Dorpat en Tartu. Hetzelfde geldt voor de straatnaam. De 'Pskovstraat' heette Псковская улица in het Russisch, Pleskausche Straße in het Duits en Pihkwa uulits in het Ests, want de Russische plaats Pskov heet in het Duits *Pleskau* en in het Ests *Pihkva* (en in de spelling van toen *Pihkwa*).

Naast het poststempel Joerjev van 8 april 1909 zie we een stempeltje 23.4.09. Dat zal de datum zijn dat de brief aankwam. Hier zien we weer eens het effect van de Juliaanse kalender: het lijkt langer dan het is. De Juliaanse kalender in Rusland liep in de vorige eeuw dertien dagen achter op de gregoriaanse kalender in het westen. Volgens onze tijdrekening werd de brief dus op 21 april 1909 verzonden. Ze heeft er maar twee dagen over gedaan.

◀

Van Jan Kaptein ontving ik deze scan (afb. 1) van een brief van Tartu naar Markranstädt bij Leipzig.

Afb. 1

DE DUITSE “TREUHANDVERWALTUNG” IN ESTLAND, 1939-1941 (1944)

Thomas Lööbbering

Al eerder schreef ik onder de titel “Heim ins Reich?” in zowel Eesti Post nr. 57 als in Het Baltische gebied nr 62 over de “Umsiedlung” in 1939 van de familie Schmidt uit Pärnu naar Geisa/Rhön in Duitsland.

De in beide artikelen afgebeelde briefkaart die Christian Jürgen Schmidt op 19 september 1940 aan zijn ouders schreef, bood een boeiende kijk op de leefwereld van de mensen die met de gedwongen verhuizing te maken kregen. Ditmaal wil ik de geschiedenis van het vertrek van de Duitsbalten uit Estland aan de hand van een aantal poststukken verder vertellen en daarbij ook de activiteiten verduidelijken van de organisatie die de nationaal-socialistische “Heim ins Reich” politiek organiseerde en uitvoerde: de Duitse Treuhandverwaltung in Estland.

Ik begin met een andere briefkaart uit de geschiedenis van de familie Schmidt. De broer van Christian Jürgen Schmidt, Hans Jürgen, stuurde die aan zijn tante Elsa Weidlich in München (afb. 1).

Eerst enige postale informatie over het gebruikte briefkaartformulier: Hans Jürgen gebruikte een officieel Ests briefkaartformulier uit de tijd van de Eerste Republiek, met linksonder het drukmerk “V. Nr. 501”. Hij frankeerde de kaart met een zegel van 30 kopeken (Mi. SU 682IA).

De kaart werd in Pärnu geschreven, maar op 16 december 1940 afgestempeld in de postwagon VILJANDI – LELLE. Het gebruikte stempel is niet alleen het vermelden waard omdat het slechts van 1939 tot 1941 in gebruik was, maar ook omdat het aantoont dat de kaart weliswaar in Pärnu werd geschreven, maar daar niet door de schrijver werd gepost. Kennelijk op reis, vertrouwde hij zijn kaart toe aan de postwagon op de lijn Viljandi-Lelle, die Pärnu niet aandeed.

In de Estse Socialistische Sovjetrepubliek waren sinds 6 december 1940 de posttarieven van de Sovjet Unie van

Afb. 1

kracht. De kaart is volgens het buitenlandtarief van 30 kopeken juist gefrankeerd. Onderweg naar München werd de tekst van de kaart in Königsberg door de Duitse Wehrmacht gecensureerd. Behalve het censurstempel bevinden zich op de kaart ook nog vijf parafen van censoren.

Of de kaart op tijd voor het kerstfeest van 1940 in München aankwam is niet duidelijk.

Voor ik verder ga met het bericht van de neef aan zijn tante, wil ik al wijzen op de tekst waarmee de afzender zich kenbaar maakte: “H. Jürgen Schmidt, Deutsche Treuhandverwaltung in Estland, Pärnu, U.d.S.S.R. – E.N.S.V.” Verderop in mijn verhaal kom ik er op terug om het verband met de Treuhandverwaltung in Estland

duidelijk te maken.

Nu eerst de tekst van de kaart (afb.2):

“Lieve tante Elsa! Pärnu, 16. XII. 1940. Het is slechts een korte groet, maar ik wilde niet nalaten jullie allemaal voor Kerst en vooral voor de jaarwisseling het allerbeste toe te wensen. Moge het nieuwe jaar, zoals we allemaal hopen, ons vrede en een nieuw thuis geven. Er staat nog niets vast, maar we hopen, dat tenminste pa kort na het 200 jarig bestaan vertrekken kan. Hoe het met mij zal gaan is ook nog niet helemaal duidelijk. De definitieve liquidatie zal nog wel op zich laten wachten, maar het aantal personeelsleden zal wel teruggebracht worden. Doe alstublieft de groeten aan

Andrea, Mulli Ruth & Ursch en ook zelf de zeer, zeer hartelijke groeten van uw neef Jürgen”.

Deze kaart werd bijna drie maanden na de kaart van 19 september 1940 geschreven en geeft daarmee een goed beeld van hoe het de familie Schmidt in deze drie maanden verging.

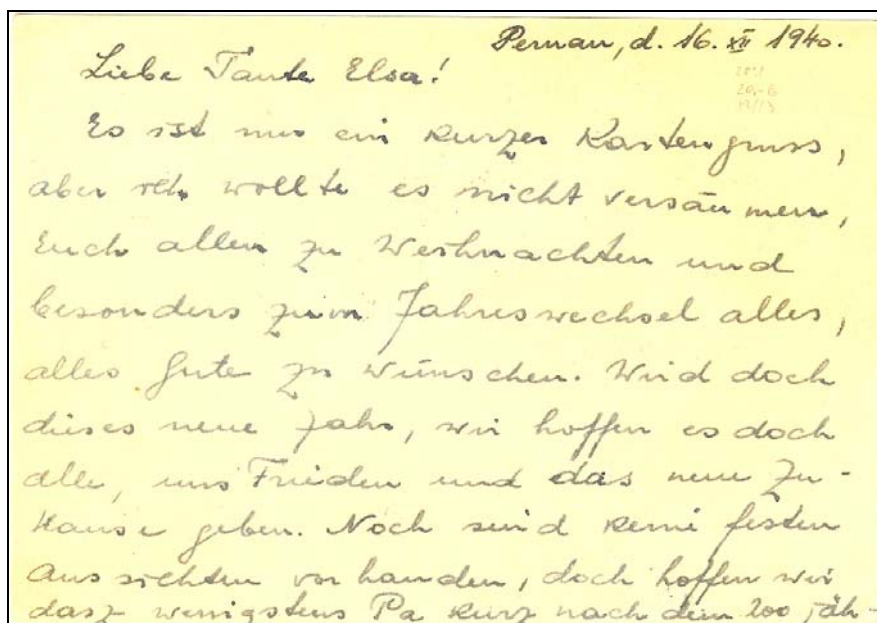
De familie Schmidt dreef in Pärnu vanaf 1739 meer dan 200 jaar een florerende houthandel die nu het punt stond om geliquideerd te worden. Dat de familie Schmidt niet, zoals de meeste Duitsbaltten in de Warthegau (in de voormalige Pruisische provincie West-Pruisen) werd gehuisvest, maar in Waldhessen heeft mogelijk te maken met hun eeuwenlange betrokkenheid bij de houthandel.

De vader van de schrijver van de kaart, Alexander Schmidt, bevond zich in september 1940 reeds in zijn nieuwe woonplaats Geisa/Rhön, maar kennelijk was hij in december tijdelijk terug in Pärnu om de liquidatie, d.w.z. de gedwongen verkoop, de nationalisatie en/of opheffing van zijn onderneming te begeleiden.

Het gedwongen vertrek van de Duitsbaltische bevolking uit Estland, Letland en Litouwen maakte deel uit van de bepalingen van het niet-aanvalsverdrag dat Duitsland en de Sovjet Unie op 23 augustus 1939 sloten. De “Umsiedlung” vond plaats in twee perioden. De eerste begon op 6 oktober 1939 met de desbetreffende rede van Hitler voor de Rijksdag en duurde tot in het voorjaar van 1940. De tweede periode vond, onder aangepaste voorwaarden, plaats na de sovjet bezetting van de Baltische landen vanaf de herfst van 1940 tot 26 maart 1941.

De getoonde kaart stamt dus uit de tweede periode die pas kort voor de Duitse aanval op de Sovjet Unie van 22 juni 1941 eindigde. Uit de teksten van beide kaarten spreekt onmiskenbaar de neerslachtigheid over het verlies van het vertrouwde vaderland en de onzekerheid over de toekomst, zowel de persoonlijke als die van de familie.

Hoe zat het nu met de Duitse “Treuhandverwaltung” in Estland waarvoor de schrijver van kaart, H. Jürgen Schmidt, volgens zijn adresvermelding werkte?

Afb. 2

Rechtsgrond voor de Duitse Treuhandverwaltung in Estland, vanaf nu aangeduid als “Treuhandverwaltung”, vormde het “protocol voor de verhuizing van de Duitse volksgroep in Estland naar het Duitse Rijk van 15 oktober 1939”. In artikel III van dat protocol legden voor het Duitse Rijk en Estland de buitengewone gezanten en gevolmachtigde ministers Dr. Hans Frohwein (Duits ambassadeur in Estland, 1936-1940) en Johannes Markus de rechtsstatus en bevoegdheden van de Treuhandvast vast. Artikel III, lid 1, luidt:

“Door de Duitse regering wordt bij het Duitse consulaat in Reval (Tallinn) een “Deutsche Treuhandverwaltung” opgezet. Het vormt een speciaal afwikkelingskantoor van het Duitse Rijk dat op grond van wettelijke bevoegdheden tot taak heeft het volledige, op grond van dit artikel gedeclareerde, achterblijvende en over te boeken vermogen van diegenen die verhuizen, te beheren, waar mogelijk zonder vertraging te liquideren en af te handelen. Tevens zorgt het voor de dekking van restschulden en de afhandeling van verplichtingen volgens de, onder alinea 2, op te stellen speciale regeling.

Iedereen die vertrekt moet voor zijn eigen vermogen dat men mee wil nemen een declaratieformulier, model 3, invullen en ondertekenen. Dat moet binnen twee weken, gerekend vanaf de

dag van vertrek, worden ingeleverd bij het Estse ministerie van buitenlandse zaken of bij het Estse gezantschap in Berlijn. Alle niet in deze declaratie opgenomen vermogensonderdelen vallen niet onder de meeneemregeling volgens dit protocol”.

Duidelijk is wel dat de Treuhandverwaltung in principe het gehele gedeclareerde vermogen van diegenen die verhuisden beheerde, liquideerde en afwikkelde. Daarbij vormden het Estse Ministerie van Buitenlandse Zaken en, op grond van de sociale samenstelling van degenen die vertrokken, het Estse Ministerie van Landbouw de voornaamste onderhandelingspartners van de Treuhandverwaltung. De nadere bepalingen van het protocol maken bovendien de bijna almachtige positie van de Treuhandverwaltung tegenover individuele belanghebbenden duidelijk. Ook wordt duidelijk dat de rechtsstatus en de bevoegdheden van de Treuhandverwaltung zo vastgelegd waren dat ze in de praktijk bruikbaar bleken tijdens zowel de eerste (1939-1940, tijdens de Estse Republiek), als tijdens de tweede (1940-1941, tijdens de sovjetbezetting) periode waarin de Duitsbaltten uit Estland vertrokken.

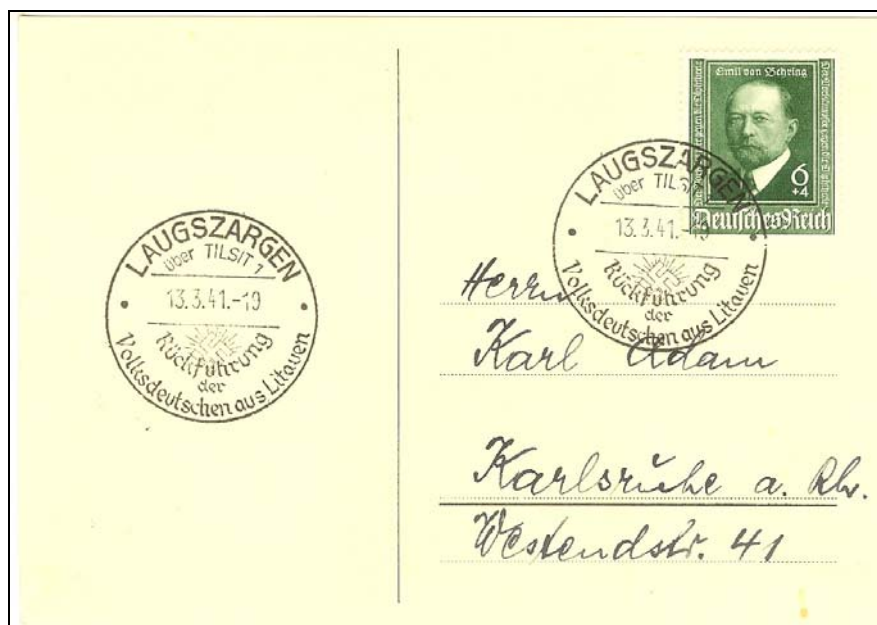
Anders dan in Estland besloten in Letland, op verzoek van de Letten, de verdragspartners niet slechts een protocol te sluiten, maar een

volkenrechtelijk verdrag. Daartoe zette Letland een eigen organisatie op en riep Duitsland de “Umsiedlungs-Treuhand-Aktiengesellschaft” UTAG in het leven. Inhoudelijk kwamen de bevoegdheden en werkwijze in Estland en Letland in belangrijke mate overeen. Uit Estland vertrokken tussen 18 oktober en 15 november 1939 in totaal 12.868 “Volksdeutsche” naar het Duitse Rijk, uit Letland waren dat er tussen 7 november en 15 december 1939 in totaal 48.868. Uit beide landen samen dus bijna 62.000 mensen. Daarmee was het overbrengen van de Duitsbalten uit Estland en Letland eind 1939 zo goed als voltooid en bestonden van Duitse kant voorlopig geen plannen tot verdere verhuizingen.

In Litouwen was de situatie anders. In 1939-1940 werden vanuit dat land geen “Volksdeutsche” naar Duitsland overgebracht. Wel werden ongeveer 500 Duitse staatsburgers, waaronder 150 Joden, gerepatriëerd, maar uitdrukkelijk geen “Volksdeutsche”. Dat kan gelegen hebben aan het feit dat in het Molotov-Ribbentrop verdrag Litouwen tot de Duitse invloedssfeer werd gerekend en dat de nationaal-socialistische regering daarom geen redenen zag om de Duitsbalten te laten vertrekken.

Dat veranderde helemaal op het moment dat Litouwen, in een toegevoegd protocol bij het Duits-Sovjetrussische niet-aanvalsverdrag, tot de invloedssfeer van de Sovjet Unie ging behoren. Dit in ruil voor de regionen Lublin en Warschau die aan het Generaalgouvernement werden toegevoegd. Na de feitelijke bezetting van de Baltische staten in de zomer van 1940 werd de situatie in alle drie de landen geheel anders. Daarom werd in 1940-1941 een tweede fase van gedwongen verhuizingen stevig aangepakt. In Estland en Letland ging het daarbij ook om tot dan toe onwillige “Volks-genossen”, in Litouwen vanaf 1941 om “Volksdeutscher”. In beide gevallen spreekt de historische rechtswetenschap van een “opgelegde mogelijkheid” waarbij van vrijwilligheid niet of nauwelijks sprake was.

Als gevolg van de geschetste ontwikkelingen werden gelijktijdig op 10 januari 1941 door Duits-Sovjet-russische commissies twee overeen-

Afb. 3

Afb. 4

komsten, officieel aangaande “bevolkingsruil”, ondertekend. In Kaunas voor de “Umsiedlung” uit Litouwen, in Riga voor de “Nachumsiedlung” uit Estland en Letland. Uit Litouwen vertrokken tussen 10 januari en 26 maart 1941 in totaal 10.141 mensen. Anders dan in Estland en Letland bestond er voor het vertrek uit Litouwen geen wettelijk volksrechtelijk kader.

Die vond in belangrijke mate geïmproviseerd plaats met alle moeilijkheden en ellende van dien voor de betrokkenen tijdens de barre winter van 1940-1941.

Terwijl de Duitsbalten uit Estland en Letland enigszins ordelijk ondergebracht werden in “vrijgekomen” woningen en boerderijen in de “nieuw

verworven” rijksgouwen Wartheland en Danzig-Westpreussen, trachtte men aanvankelijk de Duitsers uit Litouwen onder te brengen in complete dorps-gemeenschappen in Oost-Pruisen en het eveneens “nieuw verworven” Zuidoost-Pruisen. Het gelegenheids-stempel uit Laugszargen van 15 maart 1941 (afb. 3) toont de propagandistische feestmuziek waarmee dat ge-paard ging. Pas toen het onmiskenbaar mis ging werden de Duitsers uit Litouwen net zo behandeld als die uit Estland en Letland eerder. Tot 31 december 1942, tot ver in de Ostland periode dus, werden vanuit de drie Baltische landen in totaal 75.242 mensen naar het Duitse Rijk overge-bracht.

Maar terug naar Estland. H. Jürgen Schmidt had via zijn werkgever, de Treuhandverwaltung, tenminste een verhoogde invloed op de gang van zaken rond de liquidatie van de houthandel van zijn familie in Pärnu. Zijn er nog meer filatelistische sporen van de activiteiten van de Duitse Treuhandverwaltung in Estland? Ja, gelukkig wel.

Afbeelding 4 toont een officiële enve-lappe van de Duitse Treuhandverwal-tung in Estland.

De brief is met 30 senti juist gefran-keerd (Mi. 158w in paar) en werd op 17 april 1940 afgestempeld TAL-LINN-VAKSAL C.

De getypte adressering luidt: “Herrn Herbert Bäuerle, / Narwa, Westerwalli 28. / per Adr. Deutsche Treuhandumsiedlungsgesell-schaft GmbH, Berlin W8, Mohrenstr. 42/44” en daarmee gericht aan de ei-genlijk voor Letland bestemde UTAG. In tweede instantie werd het adres, ook weer getypt, veranderd in “Insterburg, Hindenburgstr. 32 b/Dr. Remsche” en tenslotte werd met don-kerblauwe inkt over het onleesbaar gemaakte UTAG-adres geschreven “Lodsch Mittelstr. 83/85”. Het getyp-te oorspronkelijke adres “/Narwa Westerwalli 28./” werd doorgehaald. Waar moest de brief nu eigenlijk heen en waar belandde die tenslotte?

De achterkant verschaft opheldering (afb. 5). Voor we daar echt naar kij-ken, nog een laatste blik op de voor-kant, als een soort voorbeschouwing. Bij het met de hand doorgehaalde

Afb. 5

adres “/Narwa Westerwalli 28./” gaat het niet om een actuele adressering, maar waarschijnlijk om het laatst be-kende adres van de heer Bäuerle in Estland, wellicht overgenomen van een van hem afkomstige brief, nl. Narwa, Westerwalli 28.

Zoals te verwachten bij een brief uit Estland naar Duitsland bevinden zich op de achterzijde sluitstroken en stem-pels van de censuur in Königsberg (Riemer A-53 en A-4). Gedurende zijn verdere zwerftocht zou de brief het Rijksgebied, inclusief het Generaal-gouvernement, niet meer verlaten. Op de achterzijde bevindt zich ook het adresstempel van de UTAG in Berlijn. Daar kwam de brief dus wel terecht en we mogen aannemen dat het doorge-kruiste adres van de UTAG op de voorzijde van de brief op dat moment nog niet verwijderd was, anders zou de brief niet in Berlijn beland zijn.

Nu terug naar de achterkant. Drie violette raamstempels vallen op. Het over het adresstempel van de UTAG geplaatste en ingevulde stempel meldt o.a. “Ontvangen op 24/4” en “Op 21/5 doorgezonden aan de geadresseerde”. De brief was van Tallinn naar Berlijn dus 7 dagen onderweg en werd tenslotte na bijna een maand doorge-zonden. De twee andere raamstempels

hebben betrekking op het vorige stem-pel: “Adres ontbreekt 26/4” en “Verifiëren tot 10 mei 1940”.

Derhalve werd met grote waarschijn-lijkheid de adresregel “Insterburg Hindenburgstr. 32 b/Dr Rehmsche” door de UTAG in Berlijn met hetzelf-de type schrijfmachine toegevoegd nadat eerder het adres van de UTAG verwijderd was. Het raamstempel “Verifiëren tot 10 mei 1940” werd eveneens bij aankomst van de brief in Berlijn geplaatst. Men hield zich niet aan de datum aangezien de brief, vol-gens het aangebrachte stempel, aan-toonbaar tenminste tot 21 mei 1940 in behandeling was.

We gaan er van uit dat de brief daarna werd doorgezonden naar Insterburg in Oost-Pruisen, maar ook hier kon hij niet bij heer Bäuerle bezorgd worden en kreeg hij een nieuw, ditmaal ge-schreven, adres: “Lodsch Mittelstr. 83/85”. Met dezelfde inkt werd het Estse adres van de afzender “/Narwa Westerwalli 28” doorgestreept. Be-reikte de brief daarmee nu eindelijk de geadresseerde? Om deze vraag te be-antwoorden moeten we naar de vol-gende, niet minder interessante, enve-lop kijken (afb. 6).

Afb. 6

Het gaat om een aangetekende brief in de eerste gewichtsklasse met 30+30 senti volgens het juiste tarief gefrankeerd met vier zegels (Mi. 158w). De brief werd op 8 juli 1940 gestempeld NARVA D en is in Duitsland geadresseerd aan “de heer E.F. Luchsinger Litzmannstadt (Lodsch) Dietrich Eckhart St. N7 Kaminski & Co”. Het adres is doorgestreept en geschreven veranderd in “Mittelstr. 83/85”. Natuurlijk valt het op dat we die geschreven adresverandering al eerder hebben gezien, nl. op de vorige brief.

Afbeelding 7 toont de achterkant van de envelop en heeft ons ook veel te vertellen, maar de informatie is van een iets andere aard. Om te beginnen is er het adres van de afzender: “H. Haarmann, Narva, Vana apteek Eest”. De afzender van de brief is dus de Duitsbaltische apotheker van de “Oude Apotheek” in Narva die schrijft aan een reeds naar het Generaalgouvernement verhuisde Duitser die kennelijk in Litzmannstadt, het voormalige Poolse Lodsch, was beland. Daar zette hij vermoedelijk, de eveneens voormalige, Poolse firma “Kaminski & Co” voort of was er werkzaam.

Op de achterzijde van de envelop is in het Ests ook nog geschreven “Postkastis...” De rest van de tekst wordt bedekt door de censuurstroken. De brief werd dus niet aan het loket aangeboden, maar na het legen van de brievenbus door de frankering als aan te tekenen herkend en op het postkantoor van Narva als zodanig behandeld. Onderweg naar Litzmannstadt werd ook deze brief in Königsberg gecensureerd; sluitstroken en stempels tonen dat aan (Riemer A-54 en A-4).

Volgens het aankomststempel “LITZMANNSTADT 2 g, 13.7.40-14” bereikte de brief Lodsch na vijf dagen. Twee dagen later schreef de postbode op de brief dat hij die niet kon bezorgen: “Empf. Dietrich Eckartstr.7 verzogen Mittelstr. 83/85 Fawek 15/7”. Met hetzelfde schrijffte en in hetzelfde handschrift streepte hij op de voorkant van de envelop de oorspronkelijke straatnaam door en vermeldde in de plaats daarvan “Mittelstr. 83/85”. Bij het adres “Mittelstrasse 83/85” in Litzmannstadt ging het niet om een woonadres, maar om een Duitse

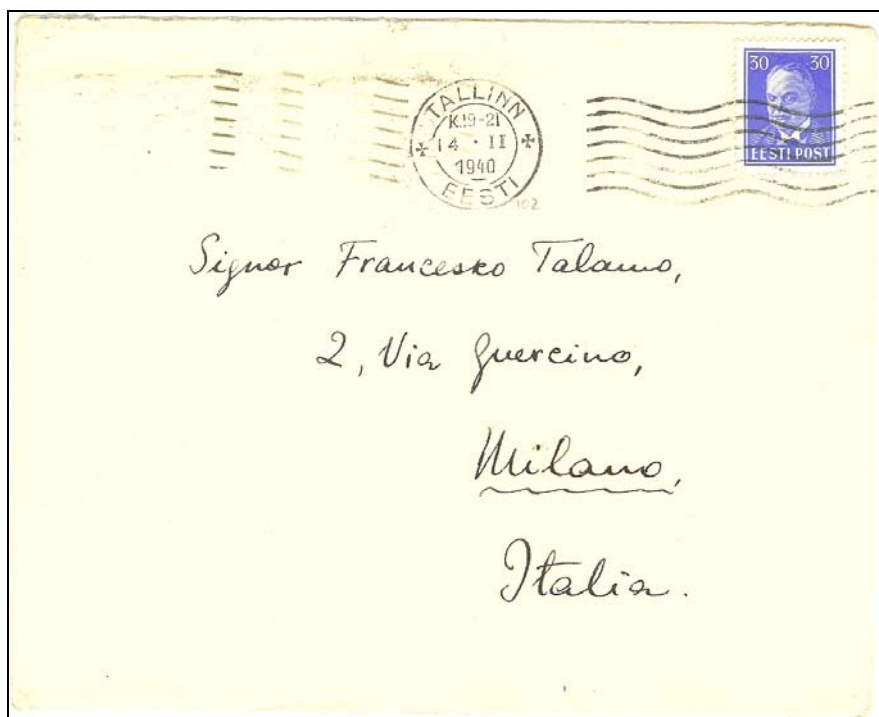
Afb. 7

organisatie, de UTAG of de “Treuhandverwaltung”, die beschikte over gegevens van reeds verhuisde Duitsbaltten (in dit geval uit Estland) en het huidige adres zou kunnen mededelen. We mogen er wel van uit gaan dat het “adressenbureau” tevens functioneerde als censuurkantoor. Beide brieven maken wel duidelijk dat de landverhuizers een vaak maandenlange odyssee achter de rug hadden voor ze, uiteindelijk in 1944-1945, een dak boven het hoofd hadden. Eerder in dit artikel werd duidelijk dat het vertrek van de Duitsbaltten uit Estland al midden november 1939 was afgerond. De getoonde en beschreven brieven geven een indruk van de leefwereld van de Duitsbaltten die hun oude vaderland verlieten. Welke reacties riep het vertrek van hen uit het Baltische gebied op bij de Esten die “thuis” bleven? Deze vraag stelde ik ook al in mijn eerste artikel en een antwoord is te vinden in de volgende brief die, met envelop en al, gelukkig bewaard is gebleven.

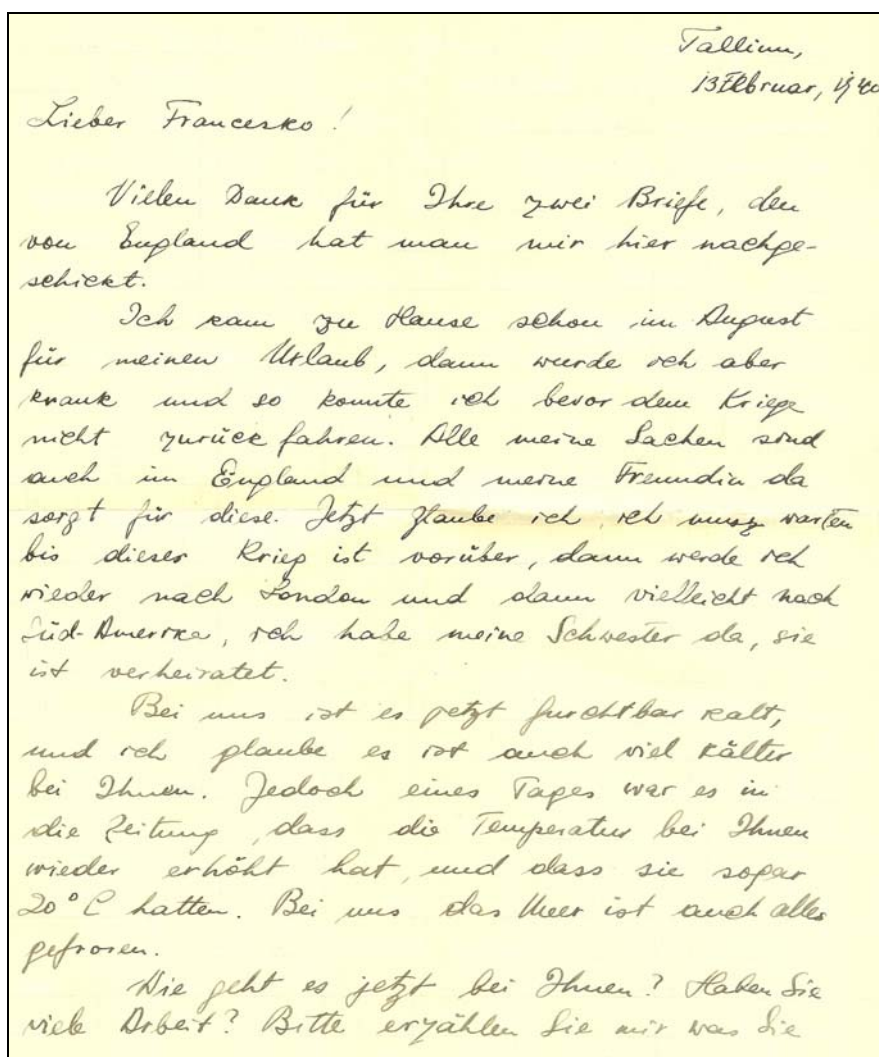
Afbeelding 8 toont een envelop van Tallinn naar Milaan, correct gefrankeerd met 30 senti (Mi. 147). Verzon- den op 14 februari 1940 en volgens het aankomststempel vijf dagen later in de Italiaanse stad aangekomen. Omdat de brief tussen afzender en geadresseerde niet door oorlogvoerende landen werd vervoerd, zijn er geen kenmerken van controle door de censuur op te zien.

De naar huis teruggekeerde Estse briefschrijfster Lahne (haar volledige naam vermeldde ze niet) schrijft in het Duits aan haar Italiaanse studievriend Francesco, waarbij hier alleen de zinnen worden aangehaald die treffend de stemming van toen schetsen (**afb. 9**):

- “Hartelijk dank voor uw twee brieven, die naar Engeland werd me naar hier nagezonden (mogelijk via Zweden?!; Th.L). Ik kwam voor mijn vakantie al in augustus (1939, Th.L) thuis, werd echter ziek en kon daardoor niet voor de oorlog terugkeren. Al mijn spullen bevinden zich nog in Engeland en mijn vriendin daar zorgt er nu voor. Ik geloof dat ik moet wachten tot deze oorlog voorbij is, dan ga ik weer naar Londen en daarna misschien naar Zuid-Amerika, naar mijn getrouwde zus daar.

Afb. 8

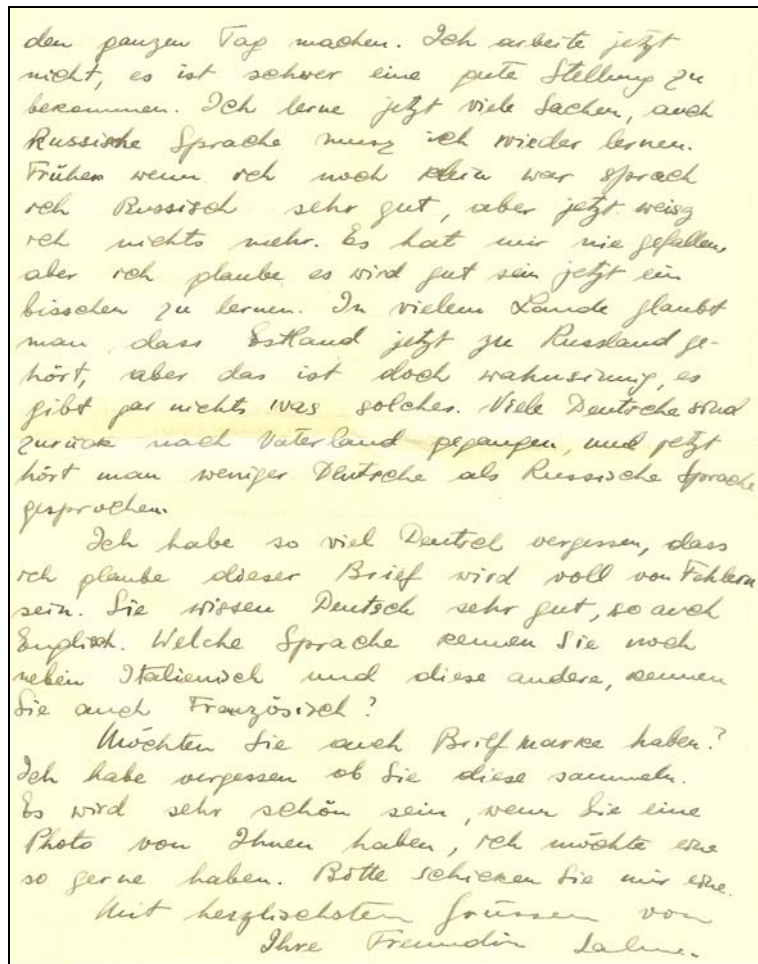
Afb. 9a

- Bij ons hier is het verschrikkelijk koud, De zee is dichtgevroren.
- ... Ik werk momenteel niet, het is moeilijk om een baan te vinden. Ik leer nu vele dingen, ook moet ik de Russische taal weer leren. Vroeger, toen ik nog klein was, sprak ik heel goed Russisch, maar nu weet ik niets meer. Ik heb er nooit plezier in gehad, maar ik geloof dat het goed is er nu iets van te leren. In veel landen gelooft men dat Estland nu bij Rusland hoort, maar dat is toch waanzinnig, zoiets bestaat niet. Vele Duitsers zijn terug gegaan naar hun vaderland en nu hoort men minder Duits dan Russisch spreken”.

Bij de oudere lezers onder ons, **insbesondere den deutschen Lesern**, zou het begrip “Treuhand” diep uit het geheugen naar boven kunnen komen als de instantie die in de Bondsrepubliek in de jaren 90 van de vorige eeuw de zaken in de voormalige DDR afhandelde. Daarbij ging het om de teruggave van onteigende productiemiddelen aan de oorspronkelijke eigenaar of hun erfgenamen en niet om een organisatie die onderdeel was van de nationaal-socialistische rassen- en vestigingspolitiek.

Wie zich verder wil verdiepen in deze, zowel historisch als filatelistisch, hoogst interessante episode uit de Tweede Wereldoorlog in het Baltische gebied vindt op het internet veel van zijn gading. Onder de trefwoorden “Deutschen Treuhandverwaltung in Estland” en “NS Siedlungspolitik” is het nodige te vinden, onder meer zowel in de desbetreffende historische literatuur als in het politieke archief van het Duitse Ministerie van Buitenlandse Zaken in Berlijn.

◀

Afb. 9b

Nawoord van Ruud van Wijnen (de vertaler).

Het Duitse woord “Umsiedlung” laat zich niet door één of twee woorden vertalen. Mogelijke vertalingen als “verhuizing”, “emigratie” en “evacuatie (overbrenging van de bevolking naar elders)” dekken de lading niet omdat ze voorbijgaan aan het gedwongen karakter van de “terugkeer naar het vaderland”. Gedwongen, door de druk die door de nationaal-socialisten, zowel in de Baltische staten als door de Duitse overheid, werd uitgeoefend. De (aanstaande) bezetting van de Baltische landen door de Sovjet-Unie

maakte het vertrek van de Duitsbalten nog minder vrijwillig, maakte dat eigenlijk noodzakelijk.

Bij de vertaling van woorden als “Umsiedlung”, “Umsiedler” en “umgesiedelt” heb ik daarom het woord “verhuizing” zo veel mogelijk vermeden en bijvoorbeeld vervangen door “(gedwongen) vertrek”. Een aantal malen heb ik “Umsiedlung”, als de beste lading, laten staan (RvW).

UIT EEN PARTIJ KRIJGSGEVANGENENPOST

Sijtze Reurich

De kaart is op 19 februari 1940 beschreven in het Oflag XVIII A. Dat was het Offizierslager in Lienz, een krijgsgevangenenkamp dat speciaal voor officieren was bedoeld. Lienz is een stadje in Tirol, in Oostenrijk dus. Sinds de Anschluß van 1938 hoorde Oostenrijk bij Duitsland.

Duitsland was op 1 september 1939 Polen binnengevallen. De Sovjet-Unie deed op 17 september hetzelfde. Polen werd vermorzeld tussen de legers van de twee grootmachten. De laatste Poolse eenheden capituleerden op 6 oktober 1939. Zo kreeg Duitsland een groot aantal krijgsgevangenen, die in kampen moesten worden ondergebracht.

Onder hen was de afzender van deze kaart, Józef Błażewicz uit Nowe Świąciany. Hij schrijft naar zijn vrouw Jadwiga Błażewiczowa. We zien een censuurstempeltje 'Oflag XVIII A – 7 – geprüft', een administratief stempeltje 19 en een stom stempel van 23 februari 1940, vier dagen nadat Błażewicz de kaart geschreven had. De censuur had tijd nodig.

Maar er is iets aan de hand met de woonplaats van de familie Błażewicz. De officier schrijft:

Švenčionėliai/Nowe Świąciany
Sklep Lochińskiene/Turgaus aikšte 9
Litauen, Litwa, Letuva

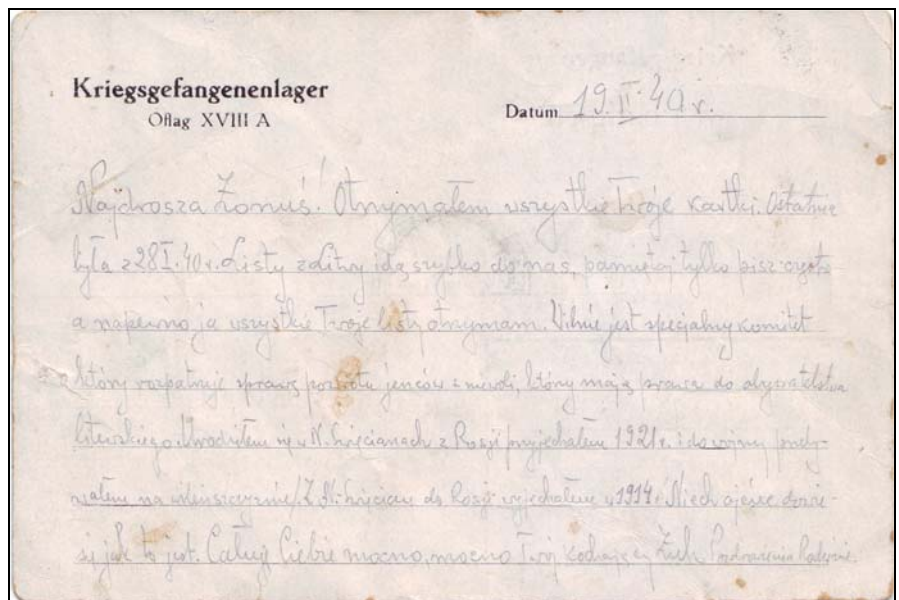
Dus niet in bezet Polen, maar in Litouwen.

En dat klopt. Nowe Świąciany behoorde tot het gebied rond de Litouwse hoofdstad Vilnius (Pools: Wilno), dat na de Eerste Wereldoorlog door zowel Litouwen als Polen werd opgeëist. Het veel sterkere Polen won de strijd. Op 28 oktober 1939 gaf de Sovjet-Unie in een gul gebaar het zojuist bezette Vilnius met het gebied eromheen aan Litouwen (dat nog geen jaar later zelf bezet zou worden). Nowe Świąciany heette van toen af Švenčionėliai. Błażewicz' woonplaats

De hier afgebeelde kaart heb ik een keer uit een partij krijgsgevangenenpost gevist.

Afb. 1a
Voorkant

Afb. 1b
Achterkant

lag ineens in Litouwen. Hij blijkt dit te weten, want hij noemt zowel de Poolse als de Litouwse naam en Litouwen als land waar de kaart heen moet.

krijgsgevangenen portvrij hoort te zijn. Vandaar dat Litouwen de kaart zonder problemen doorlaat.

In 1906 heeft een postcongres in Rome besloten dat post van en naar

Joop van Heeswijk
Jan Kaptein,
Olav Petri
Ruud van Wijnen

Phillit 2013 ; No 63

Deze aflevering van Phillit is de laatste van dit tijdschrift, helaas, want er is weer veel moois te zien. De internetsite www.lituanica.eu blijft beschikbaar voor informatie over de filatelie van Litouwen.

Antanas Jankauskas laat een bijzonder stuk zien, dat via Ebay te koop was. Op de zegel van de tweede Vilnius uitgave - 40 sk.- is een deel van een éénregelig stempel te zien ..AUKU... Dit moet het stempel van LAUKUVA zijn. Een aanvulling op het handboek van Fugalevičius.

Op Ebay zijn veel vervalsingen te koop en een bedrijf – schaefer-vigh@web.de – maakt zelfs reclame voor hun producten: copy, facsimile, replica, etc. Antanas Jankauskas laat een aantal pagina's met opdrukken (Duitse bezetting 1941) zien, die door deze firma geproduceerd zijn.

Een artikel in het Litouws door Vitalijus Malinauskas en Antanas Jankauskas betreft een aantal documenten, die betrekking hebben op de uitgave Nationale Assemblée. Nieuwe variëteiten van Vierde Berlijnse uitgave worden beschreven door Vitaly Geyfman.

Antanas Jankauskas heeft voor de laatste nummer nog een aantal bijdragen: vervalste perforaties van 332-335, de plannen voor een waterkrachtcentrale in Pažaislis.

Ričardas Vainora geeft informatie over het LTOK, het Litouwse Olympisch Comité. Ter gelegenheid van de 25e verjaardag van de heroprichting, werd een bijeenkomst gehouden op 11 december 2013. Hierbij was ook een expositie te zien met uitgaven van de Litouwse Post.

Jan Kaptein

Gerecenseerde tijdschriften of artikelen daaruit kunt u tegen porto- en/of kopieerkosten opvragen via de redactie.

Rossica Spring 2014, No. 162

Honderd pagina's op geglansd papier en alles in kleur. Gewoon erg mooi om in de hand te houden. Van onze bekende landgenoot Scheper is een interessant artikel over Russische perfin afkomstig. Kolchinsky schreef een stuk over post en het belegerde Leningrad, gelardeerd met ervaringen van met name genoemde personen. Sorokin schreef een stuk over frankeringen tijdens het begin van de inflatie van 1992, allemaal rijk geïllustreerd aan de hand van post die binnenkwam bij The Voice of America en die gered is van de vuilnisstort. Niet diepgaand alles catalogiserend, maar wel een beeld gevend van wat er zoals binnenkwam en wat er in bepaalde gebieden mee was gebeurd. Hoe de officiële aanpak was van de Russische Posterijen, komt niet aan de orde. Pietruszka beschrijft in detail drie vervalsingen ten nadele van de post, daterend uit de inflatieperiode. Duidelijke illustraties illustreren het geheel. Altijd welkom zo'n bijdrage. Skipton en Volis speurden na waarom een geheel onschuldige ansichtkaart in 1935 nooit in Wenen aankwam. Een minidetail op de ansicht, eigenlijk nauwelijks te zien, verwees naar de tsarentijd en was ongewenst. Ongelofelijk.

Moskoff schrijft over het Socialistisch Realisme in de kunst en met name dan met het boerenbedrijf als thema. Erg mooi stuk met sprekende plaatjes en zegels.

Een in memoriam herdenkt Peter Michalove die in december overleed aan kanker. Hij publiceerde regelmatig in Rossica.

Howard Weinert bespreekt uitvoerig de nummerstempels van oud Rusland en laat dit vergezeld gaan van overzichten. Hij meldt dat in andere overzichten fouten voorkomen, ook die van Prigara, die iedereen van elkaar

overnam. Eigenlijk haast een catalogus apart binnen dit Rossica nummer. Aanvullingen op eerdere artikelen worden gevolgd door padvindingspost in een refugee kamp.

Dan een stuk van Kolchinsky over post uit niet UPU-landen als Abchazië, Karabach, iets dat ik nog eens goed moet bekijken.

Mirsky en Waterman als fleyspeckers bespreken de USSR zegels die gebruikt werden bij postzegel ruilhandel. De lijst van 6 nieuwe leden toont dat Rossica zeer internationaal is.

Olav Petri

Lithuania Philatelic Society Journal 2014 ; No. 242

Het tijdschrift opent met een flink artikel over de Duitse Grenzschutz in Litouwen in 1919. Vytautas Doniela geeft hierin achtergrondinformatie en beschrijft heel bijzondere stukken uit deze periode.

Vitaly Geyfman geeft de geschiedenis van het grootste blok zegels -12 zegels- met de opdruk ter gelegenheid van de Vaitkusvlucht (1935).

Een artikel in HBG 2009 (nr 55, p. 20-21) gaat in op de vervalsingen van deze zegel (mi. 404).

Van Vitaly Geyfman is ook een bijdrage over 'proeven' van vroege Litouwse zegels (1991).

Er zijn mooie brieven te zien: Audrius Brazdeikis geeft een aanvulling op de inventarisatie van de Darius-Girėnas brieven uit nr. 237 en 240.

Kaarten en makers van kaarten: in dit eerste deel laat Andrew Kapochunas de grenzen van Litouwen zien vóór de deling van 1772.

Jan Kaptein.